

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND

NARVA KOLLEDŽ
ÜHISKONNATEADUSTE LEKTORAAT

Natalja Šlõkova

**KESKKONNARISKIGA MONOFUNKTSIONAALSE KOHALIKU
OMAVALITSUSE ARENGUSUUNAD VAIVARA VALLA NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja assistent Maret Vihman
Kaasjuhendaja lektor Jelena Rootamm-Valter

NARVA 2017

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1.KESKKONNAKAHJUSTUSTE MÕJUDE TEOREETILISED ASPEKTID	5
1.1.Keskkonna mõju heaolule	5
1.2 Keskkonna regulatsioonide olemus.....	8
1.3 Keskkonnamaksude mõju monofunktsionaalse KOVi arengule	10
1.4 Arengukava kui arengutegevusi kavandava põhidokumendi olemus	13
2. VAIVARA VALLA ARENGU SUUNAD KESKKONNAKAHJULIKU TÖÖSTUSE AEGLUSTUVAL ARENGUL	16
2.1 Vaivara valla iseloomustus.....	16
2.2. Keskkonnamaksude mõju Vaivara valla arengule	18
2.3 Vaivara valla arengusuundade muutmise uurimine	21
2.4 Vaivara valla arengutegevuste eksperthinnang ja eksperthindamise tulemused	24
2.5 Läbiviidud ekspertintervjuude tulemused	27
2.6 Ettepanekud Vaivara valla alternatiivsete arengusuundade väljaarendamiseks	28
KOKKUVÕTE.....	35
SUMMARY.....	38
KIRJANDUS.....	41
LISAD	45

SISSEJUHATUS

Mittetaastuva loodusvara, sealhulgas põlevkivi kasutamine kahjustab mitmel viisil elukeskkonda. See on põhjuseks, miks rahvusvaheliselt on kokku lepitud selle sektori arendamine aeglustada ning pikemas perspektiivis võib olla sellest praegusel viisil isegi loobuda. Elu piirkondades, kus sektori töömaht järjest väheneb, peab oluliselt muutuma.

Lõputöö teema probleem seisneb selles, et põlevkivialadel asuvate kohalike omavalitsuste (edaspidi KOV, KOVid) sõltuvus põlevkivienergeetikast on suur. Ühelt poolt, need KOVid kannatavad neile kuuluva maaressurssi ammendumisest ja kaasnevatest keskkonnaprobleemidest. Teiselt poolt, KOVid on muutunud sõltlasteks neile kuuluva ressurssi kasutusest saadavast tasust. Põlevkivienergeetika mahu vähenemisel ei ole KOVid valmis sisseharjunud eluviisi muutma. Ometi on seda vaja teha elanike elukvaliteedi jätkuvaks parandamiseks. Selles seisneb lõputöö teema aktuaalsus.

Lõputöö teema valik on põhjendatud sellega, et 2014 aasta lõpus Vabariigi Valitsus kinnitas Keskkonnatasude raamkava 2016+, mis näeb ette keskkonnamaksude kasvu kolme stsenaariumi järgi. Nende rakendamine võib põhjustada põlevkivienergeetika tootmismahude vähendamise, mis omakorda mõjutab Vaivara valla arengut põlevkivitööstuse kõrge kontsentreerituse pärast selle valla territooriumil. Seega on tarvis määratleda valla arengu suunad peamise tööstusliku valdkonna ümberprofileerimisel.

Lõputöö eesmärk on selgitada välja, milliste kehtivas arengukavas plaanitud arengutegevuste elluviimist võiks Vaivara vald edasi lükata keskkonnakahjuliku tööstuse mahu vähenemisel ning pakkuda valla praegustele arengusuundadele alternatiivi.

Eesmärgini jõudmiseks on püstitatud järgmised ülesanded:

- 1) esitada keskkonnakahjustuse mõjude teoreetilised aspektid;
- 2) tuua välja majanduspoliitika, sealhulgas keskkonnamaksude käsitlemise teoreetilised aspektid;
- 3) tutvustada KOVi arengukava koostamise põhimõtteid;
- 4) tutvustada Vaivara valla eelarve kujunemist praegustes tingimustes;

- 5) tulenevalt Vaivara valla arengukavast viia läbi empiiriline uuring, selgitamaks välja kuidas põlevkivialadel asuvad KOVi põlevkivienergeetikast sõltuvad;
- 6) töötada välja ettepanekud selle kohta, milliseid alternatiivse arengu suundi võib pakkuda Vaivara vallale peale hetkel kasutatava arengukava kehtivusaja lõppu olukorras, kui sel ajal oluliselt väheneb põlevkivienergeetika sektori maht.

Lõputöö koosneb kahest peatükist: teoreetilisest osast ja rakendusosast. Teoreetilise osa koosneb neljast alampeatükist. Esimeses alampeatükis esitatakse keskkonnakahjustuse mõjude teoreetilised aspektid. Keskkonnamaksude teoreetilise raamistiku loomiseks, teises ja kolmandas alampeatükis esitatakse keskkonnamaksude ja majanduspoliitika vahelised seosed, mis loob teoreetilise tagapõhja uurimaks empiirilises osas, millised on need seosed Vaivara valla näitel. Kuna lõputöö uuringuosa põhineb arengukaval, siis viimases teoreetilises alampeatükis esitab autor arengukava koostamise põhimõtteid lähtuvalt vaatluse alla võetud KOVi spetsiifikast ja arvestades lahendamist vajavaid probleeme. Arengukava koostamise põhimõtted on vajalikud selleks, et välja selgitada KOVi kohustuslike ülesandeid pika- ja lühiajalise arengu eesmärkide elluviimisel, mis loob teoreetilise aluse uurimaks empiirilises osas arengukava rakendamise seosed Vaivara valla sotsiaal - majanduslike näitajatega.

Töö teine peatükk kajastab läbiviidud uuringut. Uuringu meetodina on kasutatud juhtumiuuring ja kvantitatiivne uuring - eksperthinnang. Selles osas on esitatud ekspertide valiku põhimõtted, on põhjendatud uuringuks kasutatud meetodi ja keskkonnamaksustamise valdkonna sobivus. Eksperthinnangu töötlemisel on kasutatud andmete statistiline analüüs. Autor analüüsib juhtumiuuringu tulemusi ning kasutab neid positiivse ja negatiivse kogemusena alternatiivsete arengusuundade ettepanekute esitamisel. Eksperthinnangu ja ekspertintervjuude tulemusi kõrvutatakse teoreetiliste lähtekohtadega ja tehakse järeldused Vaivara valla võimalikest arengu suundadest põlevkivitööstuse aeglustuval arengul.

1. KESKKONNAKAHJUSTUSTE MÕJUDE TEOREETILISED ASPEKTID

1.1. Keskkonna mõju heaolule

Heaolu saab defineerida kui üksikindiviidi tunnust, mille moodustatakse õnne, positiivsed mõjud, negatiivsete mõjude madal tase ja eluga rahulolu. Vastavalt Diener ja Suh (1997) käsitlusele, heaolu koosneb kolmest omavahel seotud komponendist,

milleks on eluga rahulolu, positiivsed ja negatiivsed mõjud. Mõjude alla kuuluvad positiivsed ja negatiivsed tunded ja emotsioonid, samas rahulolu tähendab eluga rahuolu kognitiivses mõttes. Ryff (1989) järgi aspektid, mis moodustavad heaolu on: autonoomia, keskkonna meisterlik valdamine, positiivsed suhted teistega, eesmärgi olemasolu elus, potentsiaali realiseerimine ja enda aktsepteerimine. Headey ja Wearing's (1991) järgi heaolu mõjutavad sotsiaalne taust (sugu, vanus, sotsiaalne-majanduslik staatus), isiksus (avatus, sihikindlus), sotsiaalsõprustik (sõprade olemasolu, suhted teistega), rahuolu toovad sündmused (sõltuvad sissetuleku kasvust) ja ebasoodsad sündmused (stress, tervise probleemid, sissetuleku kaotus). (Dogde jt. 2012)

Rahvusvaheliselt väljatöötatud heaolu näitajad on elukvaliteet ja materiaalsed elamistingimused. Elukvaliteet hõlmab tervist, perekonda, haridust, turvalisust, keskkonda, valitsemist ja kodanikkonda. Materiaalsed elamistingimused hõlmavad sissetulekut, elamumajandust ja töökohta. Inimese elukvaliteeti mõjutab oluliselt teda ümbritsev: kuivõrd saastatud on õhk, vesi, maapind; kui palju on tema ümber müra, tehis- või looduslikke materjale. Enamiku haigustest on põhjustanud just ebakvaliteetne elukeskkond. Kuna tervis on inimese väärtuslikemaid varasid, üks suurimaid väljakutseid ühiskonnale on tagada loodusvarade jätkusuutlikkus, et ka tulevastel põlvkondadel oleks võimalik tervislikus ja ilusas keskkonnas elada. (Kõrreveski 2011: 28-35)

Keskkonna mõju inimeste heaolule avaldub loodusressurssidega kindlustatuse, tootmistingimuste ja inimeste elutingimuste kaudu. Loodusressursside säästlik kasutamine ja kahjuliku keskkonnamõju minimeerimine on inimeste heaolu oluliseks eelduseks. (Mereste 2003: 306) Inimeste heaolu parandamiseks põlevkivienergeetika peab muutuma veelgi keskkonnasõbralikumaks, mis tähendab nii KOVi, kui ka suurettevõtete tööd uute kahjuliku keskkonnamõju leevendamistehnoloogiate suunas. Tehnoloogiate valik peab alati käima arvestades kehtivaid keskkonnanõudeid ja rohelisuse printsiipi ehk taastuvata energiaallikate kasutamist.

Majandusteoorias keskkonna kvaliteedi ja inimeste heaolu vahel on teatud seaduspärasus, mida võid väljendada ükskõiksuskõvera abil - inividid on nõus loobuma keskkonna kvaliteedi parandamisest juhul, kui nad saavad kompensatsiooni keskkonna halvenemise eest. Teisisõnu, rakendub ressursside jaotamisel Pareto efektiivne jaotus, mille kohaselt ressursse pole võimalik kuidagi teisiti selliselt ümber

jaotada ega tootmist või tarbimist muuta, et kellegi heaolu pareneks ilma kellegi teise olukorda ühtlasi halvendamata (Stiglitz 1995: 63).

Samuti eksisteerib teatud seaduspärasus keskkonnaseisundi ja heaolu vahel, mida kirjeldab Kuznetsi kõver (edaspidi: EKC, ingl. k. *environmental Kuznets curve*). EKC teooria põhjal majanduse arenedes keskkonnaseisund esialgu halveneb, kuid mingil hetkel pöördub positiivsesse suunda. Graafiliselt saab seda kujutada tagurpidi U-kujulise funktsioonina. Seda olukorda võib põhjendada sellega, et keskkonnahoid muutub riigi tasandil poliitiliselt oluliseks teemaks siis, kui rahva heaolu tase on ületanud teatud läve. Samale arusaamale on jõudnud majandusteadlased Gene Grossman ja Alan B. Krueger 1991. aastal esitletud teoorias. (Stern 2003: 3)

KOV läbi oma tegevuse kindlustab inimeste heaolu korraldades linnas või vallas sotsiaalseid ja -teenuseid, vanurite hoolekannet, noorsootööd, elamu- ja kommunaalmajandust, veevarustust ja kanalisatsiooni, heakorda, jäätmehooldust, territoriaalplaneerimist, valla- või linnasisest ühistransporti, valla teede ja linnatänavate korrashoidu ning kohalike asutuste ülalpidamist (KOKS § 6). KOVi pika- ja lühiajalisi eesmärgi, mis käsitlevad kõiki ülal nimetatuid valdkondi, määratleb ja nende elluviimise võimalusi kavandab valla- või linna arengukava, mistõttu töös on seda dokumenti põhjalikult uuritud. Samuti arengukava on võetud praktilise osa uuringu alusdokumendiks.

KOVi suutlikkuse peamiseks indikaatoriteks on KOVi võimekuse indeks ja KOVi elujõulisuse indeks. Need indeksid annavad ülevaate haldusüksuse hetkeolukorrast ja tagavad võimaluse hinnata selles toimunud arengut. Indeksite komponendid on oma sisult väga sarnased, ning nende abil saab statistiliste andmete alusel anda hinnangu KOVi suutlikkusele pakkuda kõiki arengukavas nimetatud teenuseid. Võimekuse all mõistetakse KOV võimekuse indeksi koostamisel mõõtu, mis näitab subjekti võimete summat (potentsiaali) midagi ära teha (Noorkõiv jt. 2013: 5-12). KOVi elujõulisuse indeksi eesmärk on anda ülevaade kohalike omavalitsuste võimest tulla toime muutuva majandusliku keskkonnaga ja seejuures hoolitseda oma piirkonna elanike heaolu eest. KOVi võimekuse indeks koosneb kuuest komponendist, milleks on (Noorkõiv jt. 2013: 28-35):

- rahvastik ja maa (registreeritud elanike arv, ülalpeetavate määr, maa summaarne maksustamishind);

- kohalik majandus (majandusüksuste arv 15-64 aastaste elanike kohta, tööandjate poolt loodud töökohad 15-64 aastaste elanike kohta, töökoha keskmine väärtus, majanduse mitmekesisus);
- elanikkonna heaolu (keskmised tulud elaniku kohta, töökohtade arv, töötute osakaal);
- kohaliku omavalitsuse organisatsiooni aktiivsus, linna- ja vallavalitsuste ametiasutuste ja hallatavate asutuste koosseis, munitsipaalosalusega eraõiguslike ühingute arv kohalikus omavalitsuses;
- kohaliku omavalitsuse finantsolukord (linna - või valla põhitegevuse tulude maht elaniku kohta; linna või valla võlakooormus, põhivara elaniku kohta, põhivara soetus elaniku kohta, omafinantseerimise võimekus);
- kohaliku omavalitsuse teenused (haridusasutuste olemasolu, hariduskulu 0-19 aastaste elanike kohta, sotsiaal- ja tervishoiuteenuste mitmekesisus, sotsiaalse kaitse kulud elaniku kohta, vaba aja teenuseid pakkuvate asutuste olemasolu, vaba aja kulud elaniku kohta, majanduse ja keskkonnakaitse asutuste ning eraõiguslike ühingute arv).

Elujõulisuse indeks omakorda koosneb viiest komponendist, mis on, nagu sai eespool öeldud, võimekuse indeksi komponentidega väga sarnased: rahvastik, töö ja toimetulek, KOVi rahalised vahendid, oskused ja innovatsioon, majandustegevuse mitmekülsus (Kaiv 2015). Analüüsides jätkusuutlikkuse ja võimekuse indekseid võib teha järelduse, et KOVi elujõulisust mõjutab suurel määral looduskeskkond, selle eripärast sõltub suures osas KOVi ettevõtluse areng seega KOVi elanike tulud, mis on läbi aegade olnud peamisteks heaolu indikaatoriteks. Peale selle, keskkonna paranemine soodustab elutingimuste ja elukvaliteedi tõstmist, seega pareneb ka üldine elanike heaolu.

1.2 Keskkonna regulatsioonide olemus

Heaolu paranemiseks keskkonna saastumuse piiramise kaudu kasutatakse administratiiv-õiguslikke abinõusid, mis panevad lubatud kitsendusi tootmisele. Neid kitsendusi saab väljendada jääkainete lubatud summaarse emissioonina õhku, veekogudesse ja maasse. Administratiiv-õiguslikke abinõude valdkonda reguleerib majanduspoliitika - meetodite süsteem, mida kasutatakse teatavate majanduslike eesmärkide teadlikuks ja sihipäraseks saavutamiseks mis tahes kõrgemal, eriti aga riigi juhtimise tasandil (Mereste 2003: 564). Majanduspoliitika kolm põhilist valdkonda on

struktuuripoliitika, korrapoliitika ja protsessipoliitika (Raudjärv 2003: 131–132). Protsessipoliitika hõlmab eelarve- ehk fiskaalpoliitikat, mille eesmärk on avaliku sektori kulutuste ja maksusüsteemi kaudu mõjutada majanduslikku aktiivsust.

Riik ja omavalitus reageerivad negatiivsetele välismõjudele, milleks on ka keskkonnasaaste, abinõudega, mida saab jagada kolme üldisesse gruppi: trahvid, dotatsioonid negatiivsete välismõjude vähendamiseks ja regulatsioonid välismõjude piiramiseks. (Stiglitz 1995: 213-221) Need toovad lisatulu nii riigi-, kui ka KOVi eelarvesse ning täidavad kaks funktsiooni: fiskaalset, mis seisneb ühishüviste pakkumiseks vajalike ressursside kogumises eelarvesse ja reguleerivat, mille ülesanne on majandussubjektide käitumise mõjutamine (Eamets 2005: 263).

Keskkonnamaksud on üks võimalikest keskkonnakaitsemeetmetest, mida kasutatakse keskkonna- ja majanduspoliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Keskkonnamaksude vajadus tuleb säästva arengu põhimõttest säästa ümbritsevat keskkonda, kasutada ressursse efektiivselt ja säästlikult, mis on peamiseks heaolu koostisosadeks. Lõputöö kontekstis keskkonnamaksud pakuvad erilist huvi, kuna keskkonnamaksude rakendamist peetakse mõjusamaks keskkonnakaitse vahendiks kui muude regulatsioonimehhanismide kehtestamist, kuna nende rakendamisel tekib ettevõtjatel motivatsioon leida võimalus oma tegevuse keskkonnanõuetele vastavusse viimiseks. Keskkonnamakse saab tõhusa maksusüsteemi kriteeriumitest lähtudes käsitleda kui tõhusat fiskaalmeedet, et suurendada riigi ja mõjupiirkonnas asuvate KOVide tulubaasi ning kui regulatiivset maksu, mis mõjutab majandussubjektide käitumist. (Keskkonnakaitse majandushoovad... 2006)

Keskkonnatasude seaduse § 4 lõike 3 järgi keskkonnatasu kasutatakse sihtotstarbeliselt keskkonnaseisundi hoidmiseks, loodusvarade taastootmiseks ja keskkonnakahjustuste heastamiseks (KeTS §4). Keskkonnatasude abil saavad KOVid vähendada keskkonnakahjuliku tegevuse mõju elukeskkonnale ja parandada avalike teenuste kättesaadavust.

Keskkonnamaksude liikidena saab eristada: kulu katvad maksud (ingl. k. *cost-covering charges*), ergutavad maksud (ingl. k. *incentive taxes*) ja fiskaalsed keskkonnamaksud (ingl. k. *fiscal environmental taxes*). Kulusid katvad maksud võivad olla kahte liiki: kasutaja maksud, millal maksu tasumine toimub konkreetse keskkonnateenuse (reovee

või jäätmete käitlemine) eest ja erimaks, millal maksust saadud tulu on suunatud konkreetse tegevusesse (näiteks, maa parandamine). Ergutavad maksud on kavandatud negatiivse käitumise keskkonnasõbralikumaks muutmiseks ning ei arvesta tulude kasvu. Fiskaalsed maksud on loodud riigieelarvele lisatulu tootmiseks. (Ekins 1999: 41-43)

Keskkonnamaksudest Eestis rakendatakse saaste-, ressursi- ja energiamaksud (Grüner jt. 2008: 6). Saastemaksud on saastetasu saasteainete heitmisel välisõhku, veekogudesse, põhjavette ja pinnasesse, saastetasu jäätmete kõrvaldamise eest, pakendiaktsiis. Ressursimaksud - maavara kaevandamisõiguse tasu, vee erikasutusõiguse tasu, kalapüügiõiguse tasu, kasvava metsa raieõiguse tasu ja jahipiirkonna kasutusõiguse tasu. Energiamaksud - kütuseaktsiis, elektriaktsiis. Transpordimaksud - raskeveokimaks, riigilõiv mootorsõidukite, laevade ja õhusõidukite registreerimise eest. Saastemaksudest on Eestis kehtestatud saastetasu jäätmete kõrvaldamise eest, saastetasud saasteainete heitmisel välisõhku, veekogusse ja pinnasesse ning pakendiaktsiis. Ressursimaksud on keskkonnatasud vee erikasutusõiguse ja kalapüügiõiguse eest. Eraldi tasuks on kaevandamisõiguse tasu. Kütuseaktsiis ja elektriaktsiis liigitatakse energiamaksude alla. (Grüner jt. 2008: 6-7)

1.3 Keskkonnamaksude mõju monofunktsionaalse KOVi arengule

Maailma keskkonnapoliitika muutub keskkonnasõbralikumaks, rohelisemaks ja orienteeritud rohkem inim- ja loodusressursside säästmisele, mis kajastub keskkonnamaksude kasvu tendentsis. See on kogu maailma ja eriti energeetikaga tihedalt seotud KOVide arengutingimus.

Keskkonnamaksude kasvu tendents pärineb Euroopa Liidu keskkonnapoliitika põhimõtetest „reostuse vältimine tekkekohas“ ja „säästja maksab“ (Ohliger 2015). Keskkonnamaksude tõus peab keskkonnakahjulikke tegevusi säästlikumaks muutma. motiveerima tootmisettevõtteid Keskkonnakahjuliku tootmise vähendamine, ühelt poolt, mõjutab KOVi väliskeskkonda positiivselt, kuna vähenenud tootmisvõimsuste tõttu väheneb ka õhku paisatavate heitmete kogus, väheneb vee reostus ja maakasutus muutub keskkonnasõbralikumaks. KOVid saavad palju ehituseks ja arenguks kõlblikud maad, mida saab kasutada kas ettevõtluse, looduskeskkonna või elamumajanduse arenguks. Teiselt poolt, juhul, kui tegemist on monofunktsionaalse KOV-ga, kus keskkonnamaksud on peamiseks tuluartikliks, vähenev suurettevõtete aktiivsus,

mõjutab, kõigepealt KOVi tulubaasi, kuna tootmisettevõtete tegevuse kokkutõmbumisel väheneb kohalikele omavalitsustele makstav keskkonnamaks ja tootmismahud, mis toob kaasa koondumisi, töötuse kasvu, väheneb KOVide eelarvetesse laekuv üksikisiku tulumaks ning lõpuks ei maksta enam nii suures koguses keskkonnatasusid, mille tõttu väheneb KOVide tulu. (Estonian oil shale...2014)

2014. aastal Eestis kehtestati uus keskkonnatasude raamkava 2016+, mis näeb ette keskkonnamaksude määra kasvu kuni 25% aastas (Keskkonnatasude raamkava...). Keskkonnatasude raamkavas on kaalutletud kolm uurimiskeskuse Praxis uuringus „Keskkonnatasude seaduse muutmise seaduse mõju analüüs“ pakutud keskkonnamaksude kasvu stsenaariumi: 1 - baasstsenaarium, milles põlevkivi kaevandamisõiguse tasumäär, vee erikasutusõiguse ja veesaaste tasumäärad kasvavad alates 2016. aastast eelmise aasta suhtes 3% aastas; 2 - vähese sekkumise stsenaarium, mille kohaselt põlevkivi kaevandamisõiguse tasumäär kasvab alates 2016. aastast eelmise aasta suhtes 10% aastas ning aastatel 2019 ja 2020 25% aastas, veesaastetasu määrade iga-aastane tõus on 3%; 3 - kiire kasvu stsenaarium, kus aastatel 2016-2020 kasvab põlevkivi kaevandamisõiguse tasumäär 25% aastas, mis aastaks 2020 moodustab umbes 90% 2015 aasta väärtusest. (Rell jt. 2014: 46; 78)

Nagu autor on varem maininud, põlevkivienergeetika arengu aeglustumise suurt mõju KOVi arengule võib siduda omavalitsusüksuse monofunktsionaalsusega. KOVi monofunktsionaalsuse all mõeldakse KOVi suurt sõltuvust selle territooriumil tegutsevast suurettevõttest. Monofunktsionaalsuse tekkepõhjuseks on globaliseerimine, tootmisressursside paiknemine regioonis ja ettevõtete monospetsialiseerumine kättesaadavate ressursside kasutamisele. (Kyzmenko 2010: 83 – 85)

Monofunktsionaalsete valdade arengu eripäraks on monoettevõtte suur roll valla arengus, väike ettevõtlusaktiivsus, ettevõtete kitsas spetsialiseerumine toodangu ja teenuste osutamisele, monoettevõtete piiratud orienteeritud välisturule, madal elanike aktiivsus ja algatusvõime, tööjõu kitsas spetsialiseerumine, kvalifitseeritud tööjõu pidevalt kasvav äravool. Tavaliselt liiderettevõtte lisaks elanikele töövõimaluse andmise toetab kohalikku elu ka muul moel, aidates kaasa erinevate toimuvate sündmuste korraldamisele, toetades koole, kultuurimaju jm. (Ernits 2016) Seoses sellega, et peamisi tööjõuturu vajadusi määrab suurettevõtte, monofunktsionaalses vallas või linnas on uute töökohtade teke madalal tasemel. See on tagapõhi, miks inimesed töötu jäämisel ei saa endale samas piirkonnas uut töökohta leida. Ülal nimetatud põhjuste pärast

monofunktsionaalsed KOVid on paindumatu ega suuda kohaneda uue majanduskeskkonnaga. Neil on raske turule tulla uue toode või teenusega, sest puuduvad selleks vajalikud oskused ja spetsialiseerimine ei vasta nõuetele. (Steiner 1999: 1) Halva ökoloogia tõttu monofunktsionaalsetel valdadel on halb maine, mis takistab investorite kaasamist. (Kyzmenko 2010: 86)

Kui vaadelda monofunktsionaalseid KOV-e Eesti kontekstis, siis ühe näitena võib tuua Kehra valda, kus suurim ettevõtte on AS-i Horizon paberitehas, mis toodab jõupaberit ja paberikotte, mõjutab negatiivselt keskkonda, samas on peamiseks tööandjaks. Seda probleemi on käsitletud ka Austraalias, kus erinevalt Eestist, suured linnad on muutunud monofunktsionaalseteks nendes ärikeskuste kontsentreerituse pärast. Maju ei ehitata elamiseks, vaid töötamiseks. Tühje ruume ei saa üürida elamiseks, vaid ärenduseks. See on Sydney linna keskuse peamiseks probleemiks, sest linnas täielikult puudub sisemine linnaelu, ning linnavalitsus aktiivselt töötab linnaruumi ümberprofileerimisel, linnaelu ergutamiseks ja toetamiseks. (Launceston Public...2011) Sellest võib järeldada, et monoprofileerimise või monoettevõtte kadumine mõjutab kõige rohkem monofunktsionaalse KOVi töökohtade struktuuri.

Kui vaadelda seda probleemi lõputöö kontekstis, siis otsene mõju ilmneb põlevkivitööstuse tegevusalade tööhõive vähenemisest tingitud väljarändes - inimesed kaotavad tööd ja on sunnitud elukohta vahetama. Seoses sellega, et suurettevõtetel on väga tähtis roll regiooni keskmise brutopalga moodustamisel ja selle väärtuse arvutamisel, halveneb elanike heaolu vähenenud sissetuleku tõttu. KOVi eelarvesse laekub veel vähem vahendeid, sest töötasu langeb. KOVi eelarve tulude vähenemise tõttu suureneb vajadus sotsiaalse toetuse järele. Eelnimetatud olukorra vältimiseks peavad riik ja KOV soodustama uute ettevõtete loomist, kuna KOVis edukalt toimivate ettevõtete arv on üheks tähtsamaks piirkonna majandusliku arengu indikaatoriks. Uued ettevõtted tähendavad uute töökohtade loomist ning mõjuvad elanike ja KOVi sissetulekut aina positiivselt. Uute konkurentsivõimeliste ettevõtete teket soodustavad tehnoloogiliste parkide rajamine ja noorettevõtete toetamine nii riiklikult kui ka regionaalsel tasandil. (Steiner 1999: 37-38)

Monoettevõtte sulgemine tingib vajaduse muuta KOVi arengustrateegiat ning võtta suund multifunktsionaalsusele. See omakorda nõuab teatud muudatusi, näiteks infrastruktuuri paranemist, juurdepääsu tagamist eriliiki teabele, elanike mõtteviisi osalist muutmist, ettevõtluskeskkonna arendamist jm (Steiner 1999: 2). KOVi

multifunktsioonaaalseks muutmine toob kaasa positiivseid tagajärke. Keskkonnatasude kasvu positiivne tulemus seisneb koormuse languses infrastruktuurile, kuna vabaneb selle ressurss. Vaba ressursi võib kasutada uute arengusuundade elluviimisel kasutades ka Eestis ja ELis asutatuid toetusfonde, elamisfondi uuendamiseks, mis omakorda peavad regiooni kaasama uusi investoreid ja motiveerida inimesi siin elada.

Kokkuvõtteks võib öelda, et vallad ja asulad, mille hea käekäik on otseses sõltuvuses mõnest ettevõttest, peavad otsima võimalusi, et saavutada võimalikult suurt sõltumatust ja hajutada vaid ühe ettevõtte edust või ebaedust lähtuvaid riske. Võimalike arengualternatiivide puudumisel, keskkonnamaksude laekumiste vähenemine muudaks valla investeerimistegevust, suurendades valla võlakohustusi ja vähendades realiseeritavate projektide arvu. KOV peab mõtlema turu mitmekesistamise järele. Lahenduseks võiks olla ettevõtjate meelitamine piirkonda, uute firmade asutamine ja selle abil täiendavate töökohtade loomine. Peab kasutama olemasolevaid ressursse, kõigepealt inimesi ja maad. Vaivara vald peaks arvestama nende kogemustega eesmärgiga tagada uute arengusuundade valimist ja kasutusele võtmist. Keskkonnakahjuga monofunktsionaalse KOVi alternatiivse arengu suunad on konkreetsel näitel põhjalikumalt käsitletud lõputöö teises peatükis.

1.4 Arengukava kui arengutegevusi kavandava põhidokumendi olemus

Arengu kavandamine omavalitsuses on järjepidev protsess, mis peab arvestama sise- ja väliskeskkonna muutujaid. Fokuseerides KOVi arengusuundadele, peab autor oluliseks käsitleda peamist KOVi arengutegevusi kavandavat dokumenti ehk arengukava. Arengukava on dokument, mis sisaldab omavalitsusüksuse majandusliku ja sotsiaalse olukorra ning keskkonnaseisundi analüüsi, pikemaajalise tegevuse kavandamist ning edasise arengu suundi ja eelistusi (KOKS). KOVi arengukava koostamisega püütakse luua sotsiaalselt ja majanduslikult elujõulist ning looduskeskkonnaga tasakaalus kogukonda. Arengu kavandamise kaudu otsitakse stabiilsust, et tulla toime üha uute ja etteaimamatute olukordadega, teisisõnu, muutusega hakkama saama. Kohanemine pidevate muutustega tähendab kohalikule omavalitsusele õigel ajal haakumist uuega ja loobumist vanast, mis on eriti tähtis just monofunktsionaalse KOVi jaoks, kus omavalitsusüksuse areng sõltub vaid üksnes ühest asjakohasest tegurist. Seejuures tuleb omavalitsuse edukal kursil hoidmiseks otsuste langetamisel arvestada järjest arvukamate eesmärkide, ülesannete, võimaluste, riskide ja uudsete lahendustega. (Noorkõiv 2002:15)

Arengukava koostamisel on väga oluline, et selles sisalduksid vastused väljakutsetele, mis suurendavad omavalitsuse iseolemist ja sõltumatust riiklikest eraldistest. Omavalitsuse poolt hallatava territooriumi arengusuutlikkuse ja konkurentsivõime kasv tähendavad arengukava koostajatele vastuste otsimist ennekõike küsimustele, mis seonduvad piirkonna potentsiaali juhtimisega pikemas perspektiivis. Osa vastustest nendele küsimustele on võimalik saada kasutades arvulisi näitajaid - tehes möödunud aastate majandusnäitajate võrdlusanalüüsi ja planeerides lähiaastateks plaanitud tähtsamate investeeringute mahtusid, finantseerimise allikaid ja plaanitud tegevuste elluviimise aastavahemikke. Seepärast arengukava on tihedalt seotud eelarvestrateegiaga, kus on määratud arengukava kehtivuse ajaks plaanitud investeeringud. Arengukava kavandamise tulemina rahuldatakse kodanike vajadusi paremini, sest tegevuste elluviimist plaanitakse nende tähtsuste järjekorras nii, et kohalikel elanikel oleks rohkem valikuvõimalusi, mitmekesisem ja parem kohalike teenuste kvaliteet. (Noorkõiv 2002:13) Juhul, kui võimalike lahenduste või vastuste formuleerimine osutub KOVi jaoks keeruliseks, võib kasutada lahenduskeskset meetodit, mis eeldab positiivsete praktiliste näidete väljatootmist ja nende rakendamist. Arengukava koostamine iga valla või linna jaoks on unikaalne ja on mõjutatud konkreetse kohaliku omavalitsuse üksuse kontekstist, lahendamist vajavate probleemide äratundmisest ja arenguvõimaluste mõistmisest (Haljaste jt. 2007: 11). Seoses sellega, et enamus monofunktsionaalsetest KOVidest on mõjutatud suurettevõtete tegevusest tingitud keskkonnaohuna, siis nende KOVide arengukava keskkohal on KOVi heaolu parandamine keskkonnareostamise vähendamise kaudu.

Üldjuhul iga KOVi arengukava peab võimaldama koostöövõrgu arendamist; üksikisikute, huvigruppide ja organisatsioonide tegevuste aktiveerimist; käsitleda olemasolevaid probleeme, muutmisvajaduste ja lahendustegevusi; sõnastada omavalitsuse soovitud tulevik, selle saavutamise eesmärgid ja ülesanded; määrata omavalitsuse arengusuunad pikemaks perioodiks; koostada tegevuskava lähiaastateks koos ressursikasutuse otstarbeka äranäitamisega ja investeeringuvajaduste teadvustamisega elanike toimetuleku tõstmiseks, elukeskkonna parandamiseks ning majanduslikuks edenemiseks. (Noorkõiv 2002: 13-14) Selles antakse objektiivset informatsiooni potentsiaalsetele investoritele ja koostööpartneritele omavalitsuse arengusuundade ja eesmärkide kohta, mis on väga tähtis nende meelitamiseks regioonile. See omakorda aitab KOVi polüfunktsionaalseks muutmisel kaasa. Peab lisama, et

investorite kaasamine vaid läbi põhjalikult koostatud arengukava ei anna soovitud tulemust. KOV peab tegema väga palju lisatööd, näiteks tutvustama oma tegevust ja taotlusi välispartneritele, osaleda rahvusvahelistes koostöövõrgustikes, laiendades isiklikke ja institutsionaalseid kontakte ning luues enesest usaldusväärse koostööpartneri maine. Need meetmed aitavad parandada omavalitsuse sise- ja välisriiklikku imago ja leida uusi arengusuundi multifunktsionaalseks arenguks.

2. VAIVARA VALLA ARENGU SUUNAD KESKKONNAKAHJULIKU TÖÖSTUSE AEGLUSTUVAL ARENGUL

2.1 Vaivara valla iseloomustus

Vaivara vald on Eesti kõige idapoolsem vald. Valla haldusterritooriumil paikneb 20 asulat, sh 18 küla ja 2 alevikku: Arumäe, Auvere, Hiimetsa, Hundinurga, Laagna, Kudruküla, Meriküla, Mustanina, Peeterristi, Perjatsi, Pimestiku, Puhkova, Soldina, Sõtke, Tõrvajõe, Udria, Vaivara, Vodava ning Sinimäe ja Olgina alevik. Maa-ameti Katastrikeskuse andmetel on valla suurusks 392,12 km², mis moodustab ligi 11,75 % maakonna territooriumist. Siseveekogusid on vallas 1156,2 ha ja merepiiri 12 km. (Vaivara valla veebileht)

Vaivara valda esindavad vallavolikogu, vallavolikogu esimees, vallavalitsus ja vallavanem. Vaivara valla omavalitsusorganid on volikogu ja valitsus, mis tegutsevad pädevusse kuuluvate küsimuste otsustamisel seaduste alusel. Vaivara valla volikogu koosneb üheteistkümnest liikmest. Volikogu viimased valimised toimusid 2013 aasta oktoobris, järgmised valimised toimuvad 2017 aasta oktoobris. Vaivara vallavalitsus koosneb kuuest liikmest. Valitsuses on kaks komisjoni: kriisikomisjon ja laste ja perede komisjon. (Vaivara valla veebileht)

Kuna Vaivara vald asub Kirde-Eesti põlevkivimaardlal, põhiline tootmistegevus vallas on seotud põlevkiviga: põlevkivi kaevandamine Enefit Energiatootmise Narva karjääris, elektrienergia tootmine põlevkivi baasil töötavas Eesti Elektrijaamas ning põlevkiviõli tootmine Enefit Energiatootmise õlitööstuses. Peamisteks maksumaksjateks on: Enefit Energiatootmine AS, nende hulgas Eesti Elektrijaam, Balti Elektrijaam ja Auvere Elektrijaam; Enefit Energiatootmise Narva Karjäär; Enefit Õlitööstus; Orica Eesti OÜ; Virumaa Tööstuspark jt.

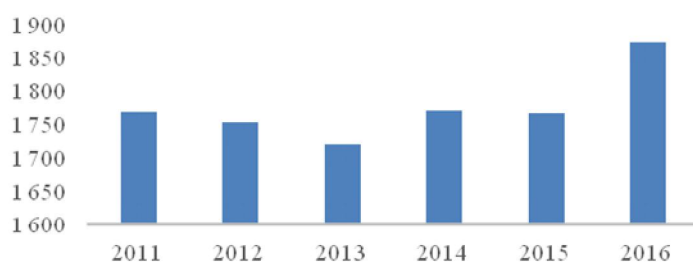
Kokku vallas on registreeritud 126 ettevõtet (2014. aasta andmetel), kuid enamus neist on väikesed põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügiga tegelevad ettevõtjad. (Vaivara valla arengukava 2015-2020)

Üks suurimatest ettevõtetest on Orica Eesti OÜ, mis tegeleb lõhkeainete tootmisega ning mille peamiseks koostööpartneriks on Narva karjäär. Teisel kohal vallas on töötlev

tööstus, mis sai tugeva arengutõuke pärast Virumaa Tööstusparki ehitamist, mis on leidnud toetust Euroopa Regionaalarengu Fondi poolt kaasrahastatud piirkondade konkurentsivõime tugevdamise programmist ja PRIAst. (Vaivara valla arengukava 2015-2020)

KOV tänu keskkonnamaksude laekumisele on võimeline pakkuma elanikele häid elamistingimusi ja kvaliteetseid avalikke teenuseid, valla rahvaarv püsib stabiilselt, viimasel aastal on elanike arv isegi kasvanud.

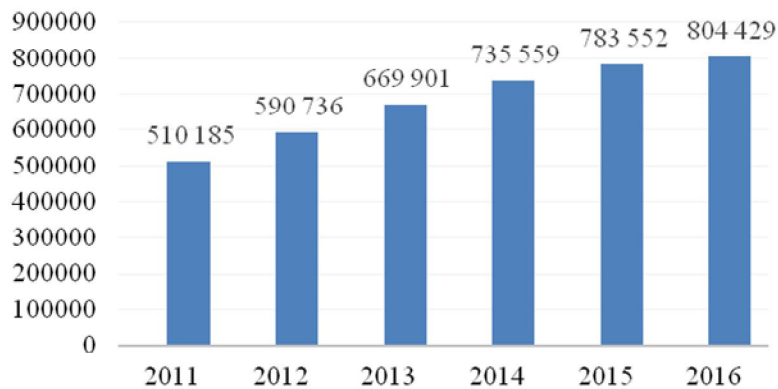

Allikas: Vaivara valla veebileht

Joonis 1. Vaivara omavalitsusüksuse rahvaarv.

Enamik Vaivara valla elanikest elab ja töötab Vaivara vallas, seega pendelränne on vallas madalal tasemel. Peamise osa pendelsisserändest moodustavad naaberomavalitsuste Narva ja Sillamäe elanikud. Väljaränne on vallas samuti madalal tasemel. (Vaivara valla arengukava)

Vaivara valla 2013-2017 aastate arengukava andmete järgi võib järeldada, et vallas on näha progressiivse arengu tendentsi. Seda fakti kinnitavad Geomedia OÜ poolt perioodil 2011 kuni 2013 arvutatud omavalitsusüksuste võimekuse indeksid, mille järgi Vaivara vald on oma võimekuses kahe aastaga liikunud 84-lt kohale 57-le. Analüüsides füüsilise isiku tulumaksu laekumisi valla eelarvesse aastail 2011-2016 (vt joonis 2), autor on jõudnud samale järeldusele: Vaivara vallas on näha positiivset arengudünaamikat. Füüsilise isiku tulumaksu laekumised on viimase viie aasta jooksul kasvasid ligi 37%, mis näitab seda, et elanike sissetulek on kasvanud, mis on omane kõrgema heaolu suunas liikuvale vallale.

Allikas: Rahandusministeerium. Autori koostatud.

Joonis 2. Füüsilise isiku tulumaksu laekumised Vaivara valla eelarvesse perioodil 2011-2016.

Joonise 2 järgi võib teha järelduse, et vallaga saadav tulumaksu baas on viimase kuue aastaga kasvanud. Kuid aga vastavalt Vaivara valla statistilistele andmetele, üldine valla tulubaas on üsna nõrk, sest miinimumpalga saajate osakaal kõikidest maksumaksjatest on Vaivara vallas kõrge. On vaja arendada väikeettevõtlust, mille tulemusena paraneks elanike elu kvaliteet tänu suurenenud tööhõivele ja rikastuks valla tulubaas - tänu bruto palga suurusjärgu kasvule.

2.2. Keskkonnamaksude mõju Vaivara valla arengule

Ressursside, finants- või inimkapitali paiknemine on üheks regionaalseid erinevusi põhjustavaks teguriks. Kuna Ida-Virumaal, sealhulgas ka Vaivara vallas on kontsentreeritud põlevkivi ressurss ning põlevkivi suurimad tootmis- ja töötlemisettevõtted, soovib käesolevas osas autor uurida, millised seosed eksisteerivad keskkonnamaksude ja Vaivara valla arengu vahel ning valla arengusuundi keskkonnakahjuliku tööstuse aeglustuval arengul. Seoste välja selgitamiseks, autor käsitleb valla arengukavades 2013-2017 ja 2015-2020 plaanitud valla arengutegevusi, perioodil 2011-2015 aastad valda arengusse tehtud ja 2015+ eelarvestrateegias plaanitud investeeringuid ning seda milliste tegevuste elluviimist peaks vald edasi lükkama keskkonnamaksude osa vähenemisel.

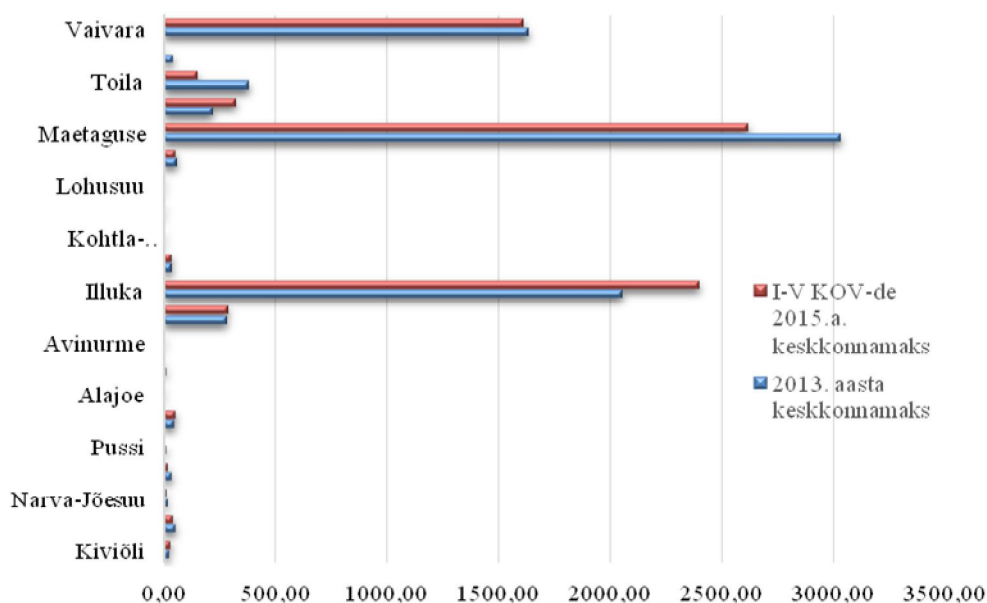
Uurimiseks on autor monofunktsionaalsetest valdadest valinud Vaivara valda, kuna keskkonnamaksust saadav tulu on selles omavalitsusüksuses teiste omavalitsustega võrreldes kõige suurem (v.a Illuka vald) ja tänu endisele töökogemusele tunneb autor selle valla spetsiifikat.

Vaivara on monofunktsionaalne vald, kus peamiseks tulutoojaks on läbi aegade olnud põlevkivivaldkonna ettevõtted. Sama tendentsi on näha ka teistes omavalitsusüksustes, kus on kaardistatud põlevkivimaardlad (vt tabel 1 ja joonis 3) Keskkonnatasude seaduse (edaspidi KeTS) kohaselt Vaivara vald saab 25% 2011. aastal kehtinud keskkonnatasumäärast ning 50% vee erikasutustasust, sh jahutusvee võtmisel.

Tabel 1. Ida-Virumaa põlevkivialadel asuvate omavalitsuste tulukomponendid 2015.

Omavalitsus	Eelarvetulu kokku eurot	Tulumaks, %	Ressursimaks, %	Tasandusfond, %
Illuka vald	3 715 484	14	60	2
Iisaku vald	1 859 443	35	15	5
Mäetaguse vald	5 012 886	18	56	5
Sonda vald	1 169 909	40	27	6
Toila vald	2 772 580	60	5	0
Vaivara vald	3 382 623	23	48	7

Allikas: Rahandusministeerium. Autori koostatud.

Allikas: Rahandusministeerium. Autori koostatud.

Joonis 3. Keskkonnatasude osakaal Ida-Viru maakonna KOVide tuludes aastail 2013. ja 2015, eurodes.

Vaivara valla sõltuvus keskkonnamaksudest on erakordselt suur. Keskkonnamaksud on tegelikult tasud keskkonna kahjustamise kompenseerimiseks. Keskkonnamaksude osatähtsust Vaivara valla jaoks tõestab ka autori poolt tehtud 2011-2015. aastate eelarvete analüüs (vt tabel 3 allpool).

Tabel 3. Vaivara valla 2011.-2015. aastate eelarvete tulud ja kulud, eurot

Aasta	2011	2012	2013	2014	2015
Põhitegevuse tulud kokku	2 792 299	2 949 123	3 424 243	3 292 459	3 367 623
Tulud põlevkivitööstuse tegevusest	1 520 171	1 568 064	1 631 012	1 674 227	1 609 012
Põlevkivitööstuse tegevusest saadava tulud eelarve kogutulust, %	54	53	48	51	48
Kulude jaotus					
Kulud tegevusalade järgi	2 539 880	2 297 306	2 670 160	2 726 470	2 818 762
Keskkonnakaitse kulud	64 165	69 724	77 532	87 718	103 789

Andmed: Rahandusministeerium. Majandusaruanded. Autori koostatud.

Tabelist 3 võib järeldada, et keskkonnamaksudelt saadav raha on mõjupiirkonna omavalitsuse jaoks oluline tuluartikkel, mis aitab kaasa valla investeeringuplaanide elluviimisel. Vald investeerib palju haridusse, elamu- ja kommunaalmajandusse, majanduse arengusse (nt Virumaa tööstuspark, 2017. aastal Olginas Narva Äriparki avatud Toyota keskus). Samas, kuna põlevkiviettevõtete tegevus kahjustab mitmeti loodust ja keskkonda, mõjutades elanike heaolu negatiivselt, on vald sunnitud rohkem investeerima keskkonnakahjustuste leevendamismeetmetesse, tagamaks õhusaaste, veesaaste, maastikumuutuste, tootmisjääkide, müra ja vibratsiooni vähendamist. Samuti põlevkiviettevõtete tegevuse tõttu, Vaivara valla jäätmete ke on statistika järgi Eesti üks suurimaid (valla territooriumil asuvad põlevkivielektrejaamade tuhaväljad, kuhu ladestatakse põlevkivikoldetuhka (ca 37% kogu jäätmetekkest) ja -lendtuhka (ca 53% kogu jäätmetekkest)), ning iga-aastaselt vald kulutab väga palju rahalisi ressursse tootmisjääkide käitlemisele. Siit järeldub, et keskkonnamaksude arvelt kohalik omavalitsus kasutab võimalust korvata põlevkivitööstuse ebasoodsat mõju elukeskkonnale, mida oleks võimalik vältida keskkonnakahjuliku tööstuse mahu vähenemisel. Osa rahalisest ressursist keskkondlike projektide elluviimiseks Vaivara vald on saanud Ida-Virumaa keskkonnapondilt, mida löid 2011. aastal põlevkivi kaevandamise tasu saavad vallad keskkonnaprobleemide lahendamiseks (projektide omafinantseeringu katteks). Kuid suurimat osa projekte finantseeritakse valla eelarvest. Teise võimalusena, mida KOV on ka varem kasutanud, on rahastamise taotlemine EAS, Euroopa Liidu Ühtekuuluvus Fondi ja Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK) projektides, kust vald saab finantseerimise ettevõtlus- ja keskkonnaprojektide elluviimiseks.

Samas, keskkonnamaksude arvelt, mis moodustavad ca 50% valla eelarvest, vald on saanud rohkem võimalusi arengukava strateegilise eesmärgi elluviimiseks, investeerides rohkem prioriteetsematesse arengusuundadesse. Eeldades, et põlevkivitööstuse areng aeglustub, mis toob kaasa keskkonnamaksude mahu vähenemist, peab vald leidma uusi rahastusallikaid elanike elukvaliteedi jätkuvaks parandamiseks, nagu näiteks, huvitegevuseks, vabaajakeskuste toimimiseks ja paljuks muuks. Kujunenud olukorras on vallal tarvis valmis olla selleks, et eelarve tulud võivad väheneda ning kehtivat arengukava tuleb võib olla muuta. Võimalike arengusuundi keskkonnamaksu laekumise vähenemisel uurib autor järgnevas rakendusosas.

Tabelite 1 ja 3, lisa 1 ja joonise 3 andmete alusel võib teha järelduse, et Vaivara valla monofunktsionaalsus on arenenud pika aja jooksul. Valla puhul on keskkonnatasud suurimaks eelarve tuluartiklik, mis tähendab seda, et suurettevõtete tegevuse mahu vähenemisel, võib tekkida valla tulubaasi vähenemise oht, mis vastab monofunktsionaalsuse teooriale. Hetkel, tänu sellele, et Narva Elektriijaamad maksavad jahutusvee kasutamise eest (Musta jõe veeressurss) ja Narva karjäär kaevandamise eest, saab vald piisavalt tulusid, et oma arengukava 2013-2017 ja 2015-2020 aastate arengueesmärgi ellu viia. Eeldades aga seda, et tulubaasi struktuur muutub, peab vald olema suutlik oma harjunud eluviisi muutma, kui soovib arengut samas tempos jätkata, mis eeldab uute arengusuundade väljatöötamist.

Järgnevates peatükkides tutvustab autor oma uuringut, mis koosneb kahest omavahel seotud osast: valla praeguste arengusuundade prioriteetsuse ning alternatiivsete suundade väljaselgitamine.

2.3 Vaivara valla arengusuundade muutmise uurimine

Käesoleva uurimuse ülesandeks on välja selgitada Vaivara valla kehtivas arengukavas plaanitud tegevuste arenguprioriteete, et hinnata, milliste projektide elluviimist võiks vald edasi lükata põlevkivitööstuse mahu vähenemisel, ning sellest ja teoreetilise käsitlest tulenevalt formuleerida ja pakkuda valla alternatiivsed arengusuunad. Vaivara valla võimalike arengusuundade uurimiseks peab teadma millised valdkonnad kannatavad rahaliste vahendite vähenemisest kõige rohkem, mis on lõputöö uuringu eesmärk.

Ühe uuringu meetodina on valitud juhtumiuuringu. See võimaldab nähtuse sügavuse uurimist tema loomulikus keskkonnas tuginedes mitmetele vaatenurkadele (Hirsjärvi jt. 2010: 174). Vaivara valla võimalike arengusuundade uurimiseks kasutab autor kvantitatiivset uurimismeetodit - eksperthinnanguid. Eksperthinnangute meetod on sisuliselt hinnangute kogumine vastava ala spetsialistidelt, millele järgneb saadud hinnangute teatav statistilis-matemaatiline töötlus ning üldistus. (Kalle 2005)

Kuna uuringu tulemused - arengusuundade valik ja tagajärjed, mõjutavad kõigi valla elanike heaolu ja elukvaliteeti (vastavalt teoreetilisele käsitlusele), leiab autor, et eksperthinnang annab objektiivset pilti tulemuste tõlgendamisel, kuna eksperthinnangu abil on hea uurida fakte, teadmisi, suhtumist ja arvamust, mis ongi selle töö uurimisosa eesmärk. Eksperthinnang annab võimaluse moodustada uurimisobjekti andmestik tabeli kujul ning teha järeldusi tuginedes statistilisele analüüsile. Eksperthinnangu tulemuste alusel ja tuginedes teoreetilisele käsitlusele, formuleerib autor valla arengusuundi keskkonnakahjuliku tööstuse mahu vähenemisel.

Uuringu objektina on valitud Vaivara valla kehtivas arengukavas 2015-2020 plaanitud arengutegevused. Autor uurib arengutegevuste (kokku 35) prioriteetsust. Projektide elluviimise järjekord, mis selgub eksperthinnangu tulemusena, annab võimaluse hinnata, milliste projektide elluviimist võiks vald edasi lükkama keskkonnakahjuliku tööstuse mahu vähenemisel. Päris lõppjärelduses, arvestades intervjuusid, selgub, et momendil tähtsustatakse vähe just neid tegevusi, mis tulevikus, kui keskkonnamaksude laekumine väheneb, võiksid just täiendavat tulu tuua.

Ekspertidena on valitud Vaivara 11 volikogu liikmed ja kaks vallavalitsuse ametnikku - abivallavanem ja finantsjuht. Ekspertide valikul lähtus autor põhimõttest, et nemad oleksid vaadeldava valdkonna asjatundjad ning oleksid seotud arengukava väljatöötamise, koostamise ja rakendamisega, omaksid töökogemust vaatluse alla võetud KOVis, et neil oleks teadmised ja praktiline kogemus valla eelarve väljatöötamisel ja valla tegevuste planeerimisel. Volikogu liikmed, olles rahva poolt valitud esindajad ja rahvaesinduse tahte täitjad, töötavad valla arengu nimel eesmärgiga tõsta elanike heaolu ning oskavad reaalselt hinnata arengutegevuste elluviimise võimalusi.

Küsimustik on koostatud Vaivara valla 2015-2020 arengukava alusel ning näeb välja arengutegevuste loeteluna, mida on plaanis ellu viia arengukava eelarvestrateegias

määratud perioodi jooksul kuni aastani 2020 (vt lisa 2). Autor kasutab tähtsuse hindamist viiepillisel skaalal: 1 - erakordselt tähtis, 2 - väga tähtis, 3 - tähtis, 4 - võrdlemisi tähtis, 5 - vähetähtis.

Selleks, et saada andmed mitte ainult prioriteetsemate tegevuste kohta vaid ka tuua välja prioriteetsemad tegevusvaldkonnad, autor on jaganud arengutegevused 10 gruppi: ettevõtlus, turism, alusharidus, põhiharidus, kultuur, sport ja vaba aeg, sotsiaalhoolekanne/Sotsiaalne infrastruktuur, sooja- ja energiamajandus, ühisveevärk ja kanalisatsioon, teed, transport ja side, looduskeskkond.

Andmete ehk eksperthinnangute analüüsimisel autor kasutab statistilist töötlust - arvutab iga hindamiseks pakutud arengutegevuse keskmist hinnangut, arengutegevuse valdkonna tähtsust sõltuvalt valdkonda kuuluvate arengutegevuste keskmisest hinnangust. Analüüsimismeetodina on kasutatud tabelitöötlust, kus igale veerule ja reale on antud nimitunnused ja arvutunnused.

Alternatiivsete arengusuundade väljatöötamiseks ja nende sidumiseks teoreetilise tagapõhjaga kasutab autor kvalitatiivset uurimismeetodit - ekspertintervjuud. Ekspertintervjuud viiakse läbi kohaliku omavalitsuse avaliku võimu esindajaga, kus on senini olnud või eksisteerib ka tänapäeval monofunktsionaalsele asumile omane olukord - ühe ettevõtte suur roll omavalitsusüksuse tulubaasi ja tööturu kujundamisel.

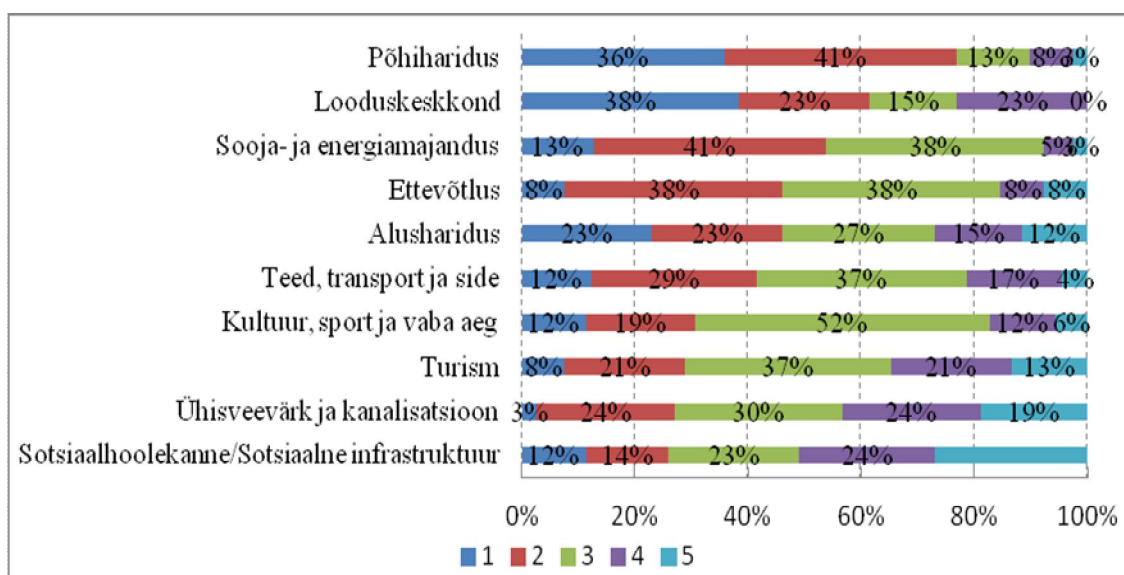
Metodoloogia alusel võib järeldada, et arengustrateegia väljatöötamisel soovitatakse kasutada lahenduskeskset meetodit. Ekspertintervjuu ülesandeks on kriitiliselt analüüsida juba olemasolevaid kogemusi, et teha Vaivara valla alternatiivsete arengusuundade ettepanekuid võimalike ohtude ja riskide arvestades. Intervjuu abil on võimalik teha järeldusi ilma statistiliste andmete kasutamata, mis on tarvis lõputöö kontekstis. Teised meetodid sobivad halvemini, kuna ei hõlma detaile iseloomustavaid seiku.

Ekspertidena kasutati avaliku võimu esindajad - Tootsi vallavanem, Kiviõli linna linnapea ja Võhma linnapea. Ekspertide valik on tehtud eeldusega, et ülal nimetatud ametnikud teavad kõikidest seotud omavalitsusüksuse arenguplaanidest, probleemidest ning eripärast. Kõigile ekspertidele esitati ühesugused küsimused (vt lisa 3).

2.4 Vaivara valla arengutegevuste eksperthinnang ja eksperthindamise tulemused

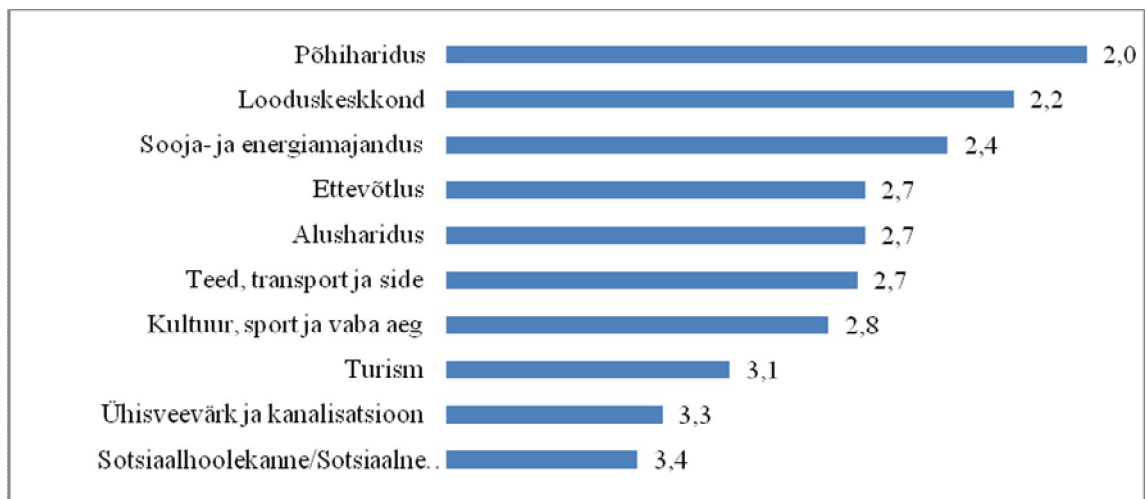
Vaivara valla volikogu liikmete ja ametnike eksperthinnangu viis autor läbi 26.04.2017 enne järjekordset Vaivara valla volikogu istungit. Kohale on tulnud kõik 11 valla volikogu liiget. Autor palus anda eksperthinnangud ka kahel Vaivara valla ametnikul, kes vastutavad arendusprojektide elluviimise eest. Arengukava tegevuste tähtsust hindas kokku 13 eksperti. Eksperthinnangud on toodud lisas 4.

Eksperthinnangu tulemused näitavad, et vastajate arvamusel kolm prioriteetsemat valdkonda on põhihariduse valdkond, looduskeskkond ja sooja- ja energiamajandus. Nendele järgnevad ettevõtlus, alusharidus, teed, transport ja side. Kõige väiksema tähtsusega on ekspertide arvates turisminduse, ühisveevärgi ja kanalisatsiooni ning sotsiaalses valdkonnad (vt joonised 4 ja 5).

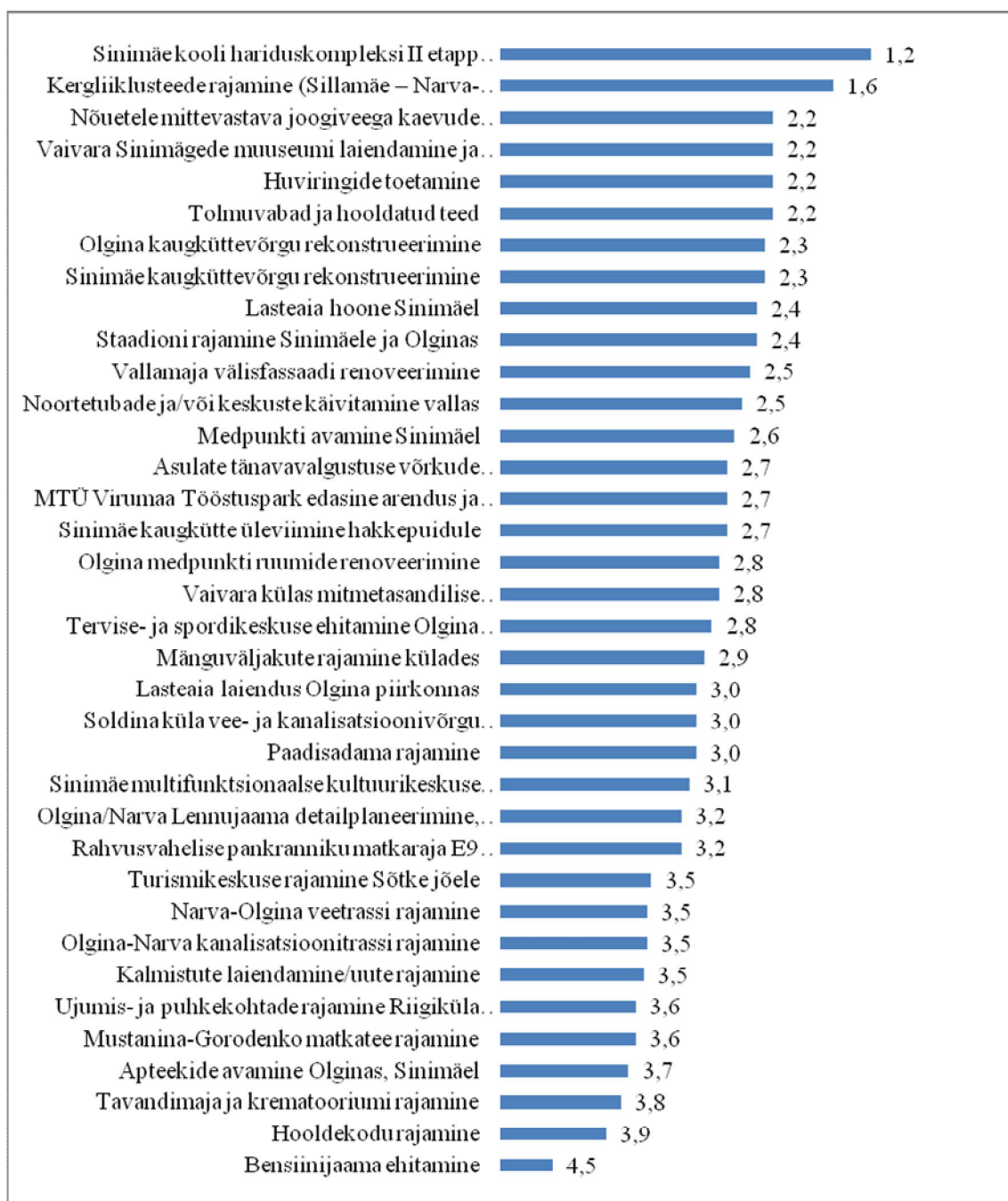
Joonis 4. Vaivara valla tegevusvaldkonnad nende tähtsuse järgi järjekorras investeerimistegevuste arvestades.

Joonis 5. Vaivara valla tegevusvaldkonnad tähtsuse järjekorras ekspertide hinnangul (hinnangute keskmine).

Valla 35 investeerimis- või arengutegevuste tähtsuse hindamise tulemused näitavad, et viis tähtsamat projekti vastajate arvamusel on: Sinimäe hariduskompleksi rajamine (II etapp); kergliiklusteede rajamine (Sillamäe – Narva-Jõesuu kergliiklustee haruga Sinimäele, Sillamäe – Narva-Jõesuu kergliiklustee haruga Sinimäele/ Vaivara - Sillamäe kergliiklustee/ asulasiseste kergliiklusteede võrgustiku väljaehitamine Sinimäel, Vaivaras ja Olginas jm); nõuetele mittevastava joogiveega kaevude rekonstrueerimine, Vaivara Sinimägede muuseumi laiendamine ja teenuste arendamine ning huviringide toetamine (vt joonis 6). Kõige madalamat hinnangut on saanud järgmised projektid: ujumis- ja puhkekohtade rajamine Riigiküla karjääris, Mustanina-Gorodenko matkatee rajamine, apteekide avamine Olginas ja Sinimäel, tavandimaja ja krematooriumi rajamine, hooldekodu rajamine ja bensiinijaama ehitamine.

Joonis 6. Vaivara valla arengutegevused tähtsuse järjekorras ekspertide hinnangul (hinnangute keskmine).

Kokkuvõtteks võib öelda, et praeguste hinnangute alusel paistab, et edasi lükata võiks tegevused, mis on saanud keskmise hinnangu vahemikus 3,1-4,5. Need arengutegevused, mis jäävad prioriteetsuse järjekorra lõppu kuuluvad turismi, ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni ning sotsiaalhoolekande- ja sotsiaalse infrastruktuuri valdkondadesse. Nende arengutegevuste täitmata jätmine avaldab negatiivset mõju ülalnimetatud valdkondade arengule, seega on arukas kasutada uusi meetmeid, et minimiseerida nende valdkondade arengutempo pidurdamist tulevikus.

2.5 Läbiviidud ekspertintervjuude tulemused

Proudlock ja Wellmann (2006) järgi lahenduskeskse meetodi (ingl. k. *solution focused approach*) kohaselt, mis eeldab eesmärgile suunatud lähenemist ja tulevikku suunatust, on Vaivara vallal alternatiivsete arengusuundade väljatöötamisel otstarbekas võtta arvesse endiste monofunktsionaalsete tulubaasidega kohalike omavalitsuste kogemused. Positiivse ja negatiivse kogemuse esitamiseks autor on teinud kaks ekspertintervjuud Ida-Virumaa omavalitsuste ametnikega: Ida-Virumaal asuva Kiviõli linna linnapeaga, Pärnu maakonna Tootsi valla vallavanemaga ja Viljandi maakonna piiril asuva Võhma linnapeaga.

Intervjuu küsimused olid saadetud elektroonselt kokku kuude kohalikku omavalitsusse: Sindi, Tootsi, Võhma, Kunda, Kohtla-Järve, Kiviõli. Intervjuu küsimustele on vastanud Kiviõli linnapea, Tootsi vallavanem ja Võhma linnapea. Kiviõli linnavalitsuse esindajat on autor intervjuueerinud suuliselt kohapeal, Tootsi vallavanem ja Võhma linnapea on saatnud oma vastused elektroonselt.

Asumite valik on põhjendatud sellega, et kõik need on kunagi olnud või on ka tänapäeval monofunktsionaalsed asulad. Monofunktsionaalsus on tingitud suurettevõtte suurest rollist omavalitsusüksise tulubaasi ja tööturu moodustamisel. Sindis on selliseks ettevõtteks olnud tekstiilvabrik, mis kuulutati pankrotiks 1991. aastal; Tootsis - turbatehas (tänapäeval Tootsi Turvas AS); Kundas - Kunda tsemenditehas (tänapäeval Kunda Nordic Tsement AS); Võhmas - lihakombinaat, mis läks pankrotti 1996. aastal; Orus - turbatehas, mis läks pankrotti 1996. aastal; Kiviõlis - Kiviõli Keemiatööstus (endine Kiviter Kiviõli). Intervjuudel esitatud küsimused ja vastused on toodud lisades 5, 6 ja 7.

Ekspertintervjuu ülesandeks on välja selgitada kuidas on muutunud monofunktsionaalse asula elukeskkond peale suurettevõtte pankrotti minekut või omaniku vahetamisest tingitud ümberprofileerimist ja kuidas asum on sellest tingitud probleemide lahendamisega toime tulnud.

Läbiviidud ekspertintervjuude tulemuste alusel võib teha järelduse, et monoettevõtte sulgemine mõjutab kõige rohkem tööturu olukorda, kuna on peamiseks tööandjaks asumis. Monoettevõtte sulgemine põhjustas kõigile kolmele omavalitsusüksustele

täiendavat kulukoormust kasvava sotsiaalabi tõttu. Kõige kriitilisemaks perioodiks on eksperdid nimetatud ca 2 aastat, mille jooksul töötati välja kriisiolukorra lahendamise plaanid. Selle aja jooksul asumist on ära kolinud üle 20% elanikku. Ühe ja tähtsaima kriisiolukorra lahendusmeetodina on Kiviõlis kasutatud riigiabi. Riigi tasandil tehti keskkonnamõjuhinna, mis eeldas kvaliteedijuhtimissüsteemi rakendandamist ettevõttes ja uue tehnoloogia kasutusele võtmist (selektiivne kaevandamine), mis aitasid minimeerida tootmiskulusid ja tõhustada tehnoloogilisi protsesse. Tehnoloogia tõhustamise tagajärjel riigile kuuluv ettevõtte muutus eraomandiks - turule tuli ettevõttest huvitatud välisinvestor. Riigi abiga Töötukassa vahendusel toetati töötuid, makstes neile koondamishüvitisi.

Lisakoormus Võhma linna eelarvele oli tingitud endise Lihakombinaadi varade soetamisest, milleks võeti laenu. Soetatud vara amortiseeriti kulusse, renoveeriti katlamaja, et tõsta kinnisvara likviidsust kinnisvaraturul ning kaasata uusi investoreid.

Peale intervjuu läbiviimist on autor jõudnud järeldusele, et iga omavalitsusüksuse juhtum vajab päris põhjalikku analüüsi ja süvenemist ning on täiesti eraldi uurimistöö teema. Autor on täiesti kindel on, et sellise uurimuse tulemused huvitaksid ka praeguseid linnade ja valdade ning ettevõtete juhte. Samuti ekspertidele oli keeruline seostada omanikuvahetust inimeste koondamise jah/või vähendamisega. Nende seoste hindamiseks oleks samuti vaja põhjalikumat uuringut, mitte subjektiivseid hinnanguid, mida eksperdid praeguste teadmiste juures ainsana pakkuda saaksid.

Kokkuvõtteks võib öelda, et kõik kolm KOVi pidid lahendama tekkinud probleeme terava kriisi olukorras, kasutades kriisiprogramme. Kuna kriisijärgse kasvu- ja tööhõivestrategia väljatöötamine ja elluviimine on pikaajaline protsess, on ikkagi otstarbekam kasutada kriise ennetavaid meetmeid, et lahendada olukord rahulikult ja väiksemate negatiivsete tagajärgedega.

2.6 Ettepanekud Vaivara valla alternatiivsete arengusuundade väljaarendamiseks

Läbiviidud eksperthinnangu alusel võib teha järelduse, et keskkonnamaksude laekumiste vähenemisel Vaivara valla eelarvesse tuleks vajadusel edasi lükata vähema tähtsusega tegevusi: paadisadama rajamist, Sinimäe multifunktsionaalse kultuurikeskuse ehitamist, Rahvusvahelise pankranniku matkaraja E9 Vaivara lõigu rekonstrueerimist,

turismikeskuse rajamist Sõtke jõele, ujumis- ja puhkekohtade rajamist Riigiküla karjääris, tavandimaja rajamist, hooldekodu rajamist. Samuti lükkub edasi Olgina-Narva kanalisatsioonitrassi ja veetrassi rajamine, mis on Olgina elanikele esmatähtis. Vaivara vallas puudub apteek, ning selle avamine võib sellisel juhul venida. Kui vaadelda tulemusi valdkondade kaupa, siis keskmise ja vähema tähtsusega on eksperdid määranud turismi, ühisveevärki ja kanalisatsiooni, sotsiaalhoolekannet ja sotsiaalset infrastruktuuri. See tähendab seda, et nendesse valdkondadesse investeeritakse vähem raha, kui prioriteetsematesse valdkondadesse, mis on saanud keskmise hinnangu 1-3 ning eelarve tulubaasi vähenemisel 3-5 keskmise hinnangu saanud projektide elluviimine võib venida kuni 5-10 aastani.

Vähema tähtsusega tegevustest üsna kriitilised on turismikeskuse rajamine Sõtke jõele, ja Sinimäele uue multifunktsionaalse kultuurikeskuse (raamatukogu, seltsimaja, muuseum) rajamine, sest need projektid otseselt mõjutavad turismi ja kultuurielu arendamist. Vallas puuduvad aktiivse ajaveetmise võimalused, nagu seikluspargid, tegevused välisõhul, vald peab arendama vabaaja veetmise võimalusi.

Prioriteetsemateks arenguvaldkondadeks on vallas alus- ja põhihariduse valdkond. Viimase kolme aastaga on vald ehitanud uue kooli ja hetkel käivad uue spordihoone ehitustööd. Ainult 2015. aasta investeeringud on ületanud 1 200 000 eurot, mis moodustas ligi 36% kogukuludest. Tänapäeval puudub Vaivara valla territooriumil muusika- ja kunstikool ning valla lastel on võimalus arendada oma võimeid teiste omavalitsuste huvikoolides, mille eest teenuse osutajale tasutakse valla poolt kohamaksu. Ekspertide hinnangul huvikoolide toetamine ja noortetubade käivitamine vallas on suures prioriteedis, kuid toetatavate ja realiseerivate projektide arv on piiratud. Siin on tekkinud vastuolu ning kuna aktiivne noorte elu on otseselt seotud rohkete spordivõimalustega, peaks vald valdkonda „kultuur, sport ja vabaaeg“ tõstma kõrgemale kohale. Üldjuhul momendil madala prioriteediga tegevuste prioriteet võib tõusta kohe väga kõrgele, kui monofunktsionaalne ettevõtte hakkab tegevust kokku tõmbama. Sellise riskiga peab KOV oma arengukavas arvestama ning planeerima riskipõhiseid ennetus- ja leevendusmeetmeid valla tasandil elluviimiseks. Lähtudes vaadeldava omavalitsusüksuse spetsiifikast, ühe võimalusena näeb autor asjakohase riskianalüüsi koostamist, mis arvestaks halvimaid riskistsenaariume ning sisaldaks võimalike ennetustegevusi ja leevendusmeetmeid, kuna risk võib olla välditav selle teadvustamisega, teadmatus ja info puudulikkus on aga kõige ohtlikumad. Erakorralistes

olukordades vald peab arvestama riigi tasandil pakutatavate toetusmeetmetega ning need riigilt taotlema.

Monofunktsionaalsuse teooria kohaselt, tihti peale suurettevõtte osalist või täielikku sulgemist, drastiliselt muutub kohaliku omavalitsuse rahvaarv pendelrände tõttu, kuna inimesed otsivad tööd lähimates omavalitsusüksustes või kolivad teisse omavalitsusüksusesse. Elanike rännet võib peatada luues parimaid elu- ja töötingimusi regioonis. Elaniku tööta jäämisel peab kohalik omavalitsus olema suutlik pakkuma vajalikku toetust ja vajadusel tugiteenust uue töökoha otsimisel. Sellisesse olukorda sattumisel võivad Vaivara valla elanikud pöörduma Sillamäe või Narva Töötukassa kontorisse, kus vajalikku infot ja teenust kätte saadavad. Kuna Vaivaras puudub Töötukassa esindus, kohaliku omavalitsuse ülesandeks on oma elanike informeerimine ja teavitamine Töötukassa teenustest, tehes Töötukassaga tihedat koostööd. Töötukassa toetab ka tööandjaid, makstes neile erinevaid hüvitisi töötute tööle võtmisel. Kohalik omavalitsus peaks soodustama kolmepoolse võrgustiku loomist (töötukassa-tööandja-töötu) tööturu edukama toimimise tagamiseks.

Peale töökohtade nappust rännet põhjustavad ka ebarahuldavad elamistingimused (näiteks liiga kõrged elamispindade hinnad regioonis, saastatus jm). Regiooni edasine areng sõltub noorperede arvust ja nende soovist siin elada ja tööd teha. Kohaliku omavalitsuse alternatiivseks arengusuunaks on noorperede toetamine, pakkudes neile elamud soodsamatel tingimustel ja arendades eluasemefondi. Seda saab osaliselt ellu viia sihtasutuse Eesti Eluase abil, realiseerides 2000-ndate alguses kavandatud noorteküla projekti, mille raames noored pered saaksite soodsatel tingimustel elamu soetada.

Valla eelarvestrateegia analüüsist selgus, et rahastamise allikana vald on kasutanud KIK ja EAS fonde, kuid on olemas ka muud toetusvõimalused sõltuvalt toetatava tegevuse spetsiifikast. Fondide arv on palju suurem ning vald peab olema aktiivsem nii välis-, kuid ka sisefondide ressursside kasutamisel, et vältida plaanitud investeeringute järsku kokkutõmbumist. See samuti tähendab sisseharjunud eluviisi muutmist. Võttes arvesse seda, et Vaivaras on palju kasutamata põllumajandusressursi, maaelu arendusprojektide elluviimisel toetusi saab taotleda PRIA (Põllumajanduse registrite ja informatsiooni amet) Leader - programmi raames. PRIA projektide abil saab rahastuse ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni valdkonna projektide elluviimiseks, mis läbiviidud uuringu järgi jäävad

prioriteetseimatest tagaplaanile. Nendeks on, näiteks, Olgina-Narva kanalisatsioonitrassi ja veetrassi rajamine. Koostööd projektide osas tehakse ka omavalitsuste tasandil, kuid koostöö projektide arvu võib suurendada kaasates rohkem välisinvesteeringuid. Ühe koostöö näitena võib tuua Vaivara valla ja Kirderanniku koostöökoogu ühisprojekti - sõudekanali ehitamine Vaivara vallas asuvale Sõtke jõe 2016. aastal. Ammendatud Narva Karjääri maatükile on leitud uus kasutamiskiis. Vald on kuulutanud järveäärse maatüki avalikuks ning selle koha jaoks saab kirjutada muid projekte.

Arvestades seda, et põlevkivitööstuse aeglustav areng toob kaasa positiivseid muutusi looduskeskkonna jaoks: väheneb reostus, mis tuleneb Narva olmeprügilast, ehitusmaterjalide prügilast, elektrijaamade tuhaplatoodest, leelisbasseinidest, suurtööstustest ning eeldades, et vabaneb palju ehituseks kõlblikku maad, vald peab ette tellima maastiku ja ammendunud maa taastamisplaani (eksperthinnangu), et maaressurssi hiljem eesmärgipäraselt kasutada. Endist tehismaastikku võib kasutada uute äriduse võimalustena. Ühe hea näitena võib tuua endisel tehismäel ehitatud Kiviõli seiklusparki.

Teoreetiliste seisukohtade järgi monofunktsionaalse valla polüprofileerimise protsessis on tähtis roll uutel investoritel. Uute ettevõtete loomine soodustab tööturu ja ärikeskkonna arengut. Ühe võimalusena investorite kaasamiseks regiooni näeb autor uute töökohtade loomise toetuse kasutamist Sotsiaalministeeriumi programmi raames. Toetuse abil võivad Ida-Virumaal tegutsevad või tulevad ettevõtted saada 50%-st töötaja brutopalgast hüvitist juhul, kui nad võtavad tööle 20 ja rohkem inimest.

Vastavalt teoreetilisele käsitlesele, uute konkurentsivõimeliste ettevõtete teket soodustavad tehnoloogiliste parkide rajamine ja noorettevõtete toetamine nii riiklikult kui ka regionaalsel tasandil. Vaivara vald toetab ja rahastab tehnoloogiliste parkide ja tööstusalade arendamist ja ehitamist (MTÜ Virumaa Tööstuspark, IVIA - Ida-Virumaa Tööstusalade Arendus) ning alternatiivseks arengusuunaks võiks olla tihedam koostöö KOVi, Ida-Virumaa Tööstusparkide arenduskeskuse ja Töötukassa vahel. Tööstusalade arendamine on mahukas protsess, ning uue ettevõtte asutamiseks ja ehitamiseks kulub keskmiselt 2,5 aastat. Ida-Virumaa tööstusaladele on tulemas ligi 40 potentsiaalset investorit, kellel on erineva suurusega ettevõtted. KOV peab tõhustama koostöövõrgustikku sihtasutusega Ida-Virumaa Tööstusalade Arendus, mis tegeleb tööstusalade arendusprojektidega. Väga tähtsal kohal on erinevate ürituste korraldamine

(teabepäevad tööandjatele ja elanikele), proaktiivne tegevus inimeste informeerimisel avaliku sektori asutuste poolt vallas ja muudes omavalitsusüksustes korraldatavatest üritustest ja noorettevõtete toetamisvõimaluste tutvustamine (nt stardikapital Töötukassa poolt, alustatava ettevõtte toetus IVEKi poolt). Töötukassa pakub erinevaid hüvitisi (palgatoetus, tasuta täiendõpe, tööruumide kohandamine jm), eesmärgiga tõsta nii olemasolevate ettevõtete, kuid ka potentsiaalsete ettevõtete aktiivsust. Seeläbi kasvab ka kodanike aktiivsus.

Kodanike aktiivsuse tõstmine peab olema üheks prioriteetseimaks arengusuunaks, kuna vaatamata Vaivara valla soodsale asukohale linnade läheduses ja vabade maade olemasolule on kodanike aktiivsus väga madalal tasemel - väikeettevõtlus on nõrgalt arenenud ning tegutsevad talud on põhiliselt hobitalud. Paljudel elanikel puudub omaalgatuslik initsiatiiv, mistõttu ei võeta omaks ettevõtjana tegutsemist. Vallas pikalt tegutsenud mitmete väikeettevõtjate vajadusi ei ole tänase seisuga uuritud. Ühe kodanike aktiivsuse tõstmise meetodina näeb autor koostöövõrgustiku arendamist Ida-Viru Ettevõtluskeskuse (IVEK) ja Kodanikuühiskonna Sihtkapitaliga (KÜSK). Peab kaasama neid asutusi ettevõtlusteemaliste koolituste läbiviimisel valla elanikele. Tänapäeval Vaivara vallas puudub alustatava ettevõtja toetus, mis näiteks on edukalt rakendatud ja kasutatud Sillamäe linnas. Sellist toetust võib vaadelda aktiivse meetmena ettevõtlusaktiivsuse tõstmiseks. Teise võimalusena võib vaadelda EASi, mis pakub start-up toetusi ning tutvustab äriinkubaatori, teadusparkide ja akseleraatorite olemust ja nende poolt pakutatavaid toetusi neile, kes tahavad oma ideid ellu viia. 2012. aastal loodud Prototron rahastu pakub nõustamist, mentorlust ja rahastust nutikate ideede, leiutiste, vidinate ja lahenduste teostamiseks.

Ühe koostöö võimalusena näeb autor Vaivara valla liikmelisust MTÜ-s Kirderanniku Koostöökoda. Tänapäeval Vaivara vald on selles esindatud vaid maarahvaseltsiga Vanatare ja Vaivara Sinimägede Sihtasutusega. Tegevusgrupiga liitumine annaks lisavõimaluse piirkonna elu arendamiseks, kuna MTÜ on tänase päeva seisuga ellu viinud ligi 230 projekti, mis on suunatud elukeskkonna parandamisele, kogukonna arendamisele ja maine kujundamisele, ettevõtluse arendamisele ja konkurentsivõime tugevdamisele. Nende hulgas on nii koolitused, kui üritused. Ühe projekti raames ning spordiklubi Sõnn eestvedamisel ehitati Sinimäele laste mänguväljaku. Suurim osa projektidest said raha erinevate seadmete ja vahendite soetamiseks, mis on heaks investeeringuks äri arendamisesse.

Lõputöö teoreetilises osas käsitleti kohaliku omavalitsuse koostööd teiste omavalitsusüksuste ja suurettevõtetega, ning autor näeb heaolu parandamisele mõjutava meetmena KOVi tõhusamat koostööd põlevkiviettevõtetega põlevkivitööstuse leevendamisprojektide elluviimise ning valla arendamise osas. Tänapäeval ainukeseks valdkonnaks kus koostööd tehakse on hariduse valdkond projekti „Noored Kooli“ raames. Alates selle aasta 24. aprillist andekate noorte Energiafond koostöös Ida-Virumaa Omavalitsusliiduga alustas programmi Ida-Virumaa noorte huvitegevuse toetamiseks. Vaivara valla noortelt oodetakse kõrgemat aktiivsust. Koostööpartnerlus põlevkiviettevõtetega võib kaasa aidata „kultuur, sport ja vaba aeg“ valdkonna arendusprojektide elluviimisel. Nii, näiteks, Kiviõli Keemiatööstus on aidanud Kiviõli linnavalitsust kunstmurukattega jalgpalliväljaku rajamisel. Enefit Energiatootmine on senini aidanud ehitada kaks mänguväljakut. Nende osalust valla elus peaks suurendama läbi aktiivsema koostöö. Üldjuhul koostöövõrgu arendamist, üksikisikute, huvigruppide ja organisatsioonide tegevuste aktiviseerimist peab soodustama KOVi arengukava.

Ühe arenguvõimalusena näeb autor Vaivara valla ühinemist Narva-Jõesuu linnaga haldusreformi raames. Läbiviidud eksperthinnang näitab, et turisminduse valdkonnas realiseeritavate projektide arv on üsna väike ning on prioriteetsete arenguvaldkondade tagareas. Vaivara valla kaunis mererand, loodus ja veekogud pakuvad ettevõtlusele lisaväärtust ja pakuvad häid võimalusi turismi arendamiseks. Tänu sellele, et Vaivara valla ja Narva-Jõesuu linna olemasolev infrastruktuur soodustab hetkel sõltumatute omavalituste piirimaade arendamist, haldusreformi tulemusel on oodata turismi elavdamist nii rohkete kaitsealadega Sinimäel, kuid ka Riigiküla karjääris ja Sõtke jõel. Tänu sellele, et Narva-Jõesuu on Ida-Virumaa suureks turismi tõmbekeskuseks, on oodata, et pareneb juurdepääs ka Vaivara turistlikele kohtadele. Ühe hea näitena võib tuua Konju küla, kus peale Voka vallaga ühinemist, avati kitsefarm, mis tõstis valla mainet, tekitas turistide huve valla vastu ja kindlustas lisatöökohtade loomist. On olemas häid näiteid valdade liitumisest eesmärgiga hajutada monoettevõttest sõltuvuse riskid, mitmekesistada ettevõtlust ning jagada maksutulud erinevate valdkondade tööandjate vahel. Nii näiteks, 2002. aastal toimus Kehra ühinemine Anija vallaga ja linn muutus vallasiseseks linnaks ning muutus siseturistidele atraktiivsemaks. Eksperthinnangul vähema tähtsusega valdkonnaks on kujunenud sotsiaalhoonekanne/sotsiaalse infrastruktuuri valdkond. Kuna tänapäeval vallas puudub hooldekoduteenus (vallas puudub hoolekandenasutus), vald osaleb SAs Narva-Jõesuu Hooldekodu, mis paikneb

Narva-Jõesuu linnas. Haldusreformi tagajärjel hooldekodu rajamise vajadus võib hajuda, kuid sotsiaalvaldkonna arengule see otsest mõjud ei avalda.

Keskkonnakahjuliku tootmise mahu võimalik vähenemine on muudatus, mis avaldab mõju omavalitsusüksuse elanikele ja nende heaolule. Sellest tingituna, muudatusi KOVi eluviisis on vaja ette valmistada juba aegsasti, kuid ühte meetet, mis arvestaks võimaliku tuleviku perspektiiviga, hetkel ei ole. Lahendus on kindlasti kompleksne ning nõuab valla juhtidelt ja elanikelt nii uusi teadmisi, oskusi kui ka julgust ja pealehakkamist, kuid praegu on õige aeg töötada uued meetmed välja, et KOV oleks ka edaspidi edukas.

KOKKUVÕTE

Põlevkivialadel asuvate omavalitsusüksuste areng on oluliselt mõjutatud neile kuuluva maa- ja veeressurssi kasutamise eest makstavast keskkonnamaksust. Need omavalitsusüksused kannatavad nende maaressurssi ammendumisest ja kaasnevatest keskkonnaprobleemidest, kuid on sellise eluviisiga harjunud. Maailma trendid aga näitavad, et hoolimata üha vingematest tööstusalade arenguprogrammidest, elukvaliteedi jätkuv parandamine jääb prioriteetseks tegevuseks. Seepärast KOV peab suurelt mõtlema arengusuundadele, mis arvestaksid keskkonnasäästmise tendentse.

Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada milliste Vaivara valla arengukavas 2015-2020 plaanitud arengutegevuste elluviimist peaks vald edasi lükkama põlevkivitööstuse mahu vähenemisel ning pakkuda Vaivara valla praegustele arengusuundadele alternatiivi keskkonnakahjuliku tööstuse mahu kokkutõmbumisel.

Töö eesmärkide saavutamiseks oli püstitatud kuus ülesannet. Lõputöö esimeses, teoreetilises peatükis, kajastub esimese kolme ülesande täitmine. Esimese lõputöö ülesande täitmiseks autor esitab keskkonnakahjustuse mõjude teoreetilisi aspekte. Autor toob esile keskkonnamaksude olemust ja nende mõju heaolule, kasutades selleks Diener ja Suh, Headney ja Wearing heaolu käsitusi. Heaolu näitajatenä on töös välja toodud rahvusvahelised OECD heaolu näitajad. KOVi suutlikkuse peamiste indikaatoritena on töös kasutatud KOVi võimekuse indeks ja KOVi elujõulisuse indeks. Toetudes eelpool väljatoodud indeksitele järeldeb autor, et looduskeskkonna eripärast sõltub suuremas osas KOVi ettevõtluse arengusuund. See omakorda mõjutab KOVi ja selle territooriumi elanike tulusid.

Teise lõputöö ülesande täitmiseks toob autor välja majanduspoliitika, sealhulgas keskkonnamaksude käsitlemise teoreetilised aspektid, mis lõi teoreetilise tagapõhja uurimaks empiirilises osas, millised on need seosed Vaivara valla näitel. Lisaks on töös kasutatud Pareto efektiivse ressursside jaotuse teooriat, mis aitas välja tuua looduslike ressursside mõju elanike heaolule. Vaivara valda on töös käsitletud monofunktsionaalse asumina, mille eripäraks on monoettevõtte suur roll valla arengus. Monofunktsionaalse asumi ja keskkonnakahjuliku tööstuse seoste väljatoomiseks autor kasutab monofunktsionaalsuse teooriat, mis käsitleb KOVi monofunktsionaalsusest tingitud riske.

Lõputöö kolmanda ülesande täitmiseks autor esitab arengukava koostamise põhimõtted ning seob need töös käsitleva KOVi spetsiifikaga ja lahendamist vajavate probleemide olemusega. Peamise teoreetilise materjalina autor kasutab Rivo Noorkõiva poolt kirjutatud KOVi arengukava koostamise soovitusi, mida kasutab empiirilises osas Vaivara valla alternatiivsete arengusuundade sõnastamisel.

Lõputöö teises, rakenduslikus peatükis, autor esitab andmed Vaivara valla kohta ja analüüsib valla eelarve tulusid aastail 2011-2015. Teostatud analüüsi alusel autor jõuab järelduseni, et keskkonnamaksudelt saadav raha on mõjupiirkonna omavalitsuse jaoks peamine tuluartikkel, mis aitab kaasa valla arengu- ja investeringuplaanide elluviimisel. Toetudes sellele järeldusele leiab autor, et keskkonnamaksudel on väga suur roll Vaivara valla eelarve tulubaasi moodustamisel. Eeldades, et põlevkivitööstuse areng tulevikus aeglustub, mis toob kaasa Vaivara valla tulubaasi kahekordse vähenemise, vald peab leidma uusi rahastusallikaid elanike kvaliteedi jätkuvaks parandamiseks. Seda lähenemist kasutab autor alternatiivsete arengusuundade ettepanekute jaoks.

Viienda ülesande raames viib autor läbi empiirilise uuringu selgitamiseks välja Vaivara valla arengutegevuste prioriteetsust. Esimese uurimismeetodina on töös kasutatud kvantitatiivset uurimismeetodit - eksperthinnanguid prioriteetsete arengusuundade väljaselgitamiseks. Ekspertidele, kelleks on Vaivara valla volikogu liikmed ja ametnikud, on pakutud hinnata valla kehtivas arengukavas plaanitud arengutegevusi. Läbiviidud uuringute alusel autor on koostanud graafikuid, kust on näha millised valdkonnad ja arengutegevused on vallas prioriteedis ja milliste projektide elluviimist peaks vald edasi lükkama keskkonnakahjuliku tööstuse mahu vähenemisel.

Teise meetodina on kasutatud kvalitatiivset uurimismeetodit - ekspertintervjuusid alternatiivsete arengusuundade väljatöötamiseks. Metodoloogilist lähenemisviisi - juhtumiuuringut, on kasutatud eesmärgiga olemasolevaid kogemusi kriitiliselt analüüsida ja selgitada välja kuidas on monofunktsionaalne asum suurettevõtte sulgemisest tingitud probleemidega toime tulnud. Ekspertintervjuud viib autor läbi Tootsi valla, Võhma linna ja Kiviõli linna omavalitsüksuste esindajatega. KOVide valik on põhjendatud sellega, et nendes KOVides on senini olnud või eksisteerib ka tänapäeval monofunktsionaalsele asumile omane olukord. Ekspertintervjuud annavad

sisendeid, et olemasolevatele kogemustele toetudes ja arvestades võimalike ohtusid ja riske, teha Vaivara valla alternatiivsete arengusuundade ettepanekuid.

Võttes arvesse kõikide läbiviidud uuringute tulemusi, fokuseerides pingerida lõppu jäänud arengutegevustele ja teooriale tuginedes, autor on teinud konkreetsed ettepanekud Vaivara valla alternatiivsete arengusuundade väljaarendamiseks. Kuna tootmismahtude vähenemisel langeb ettevõttes tööjõu vajadus, mis põhjustab valla eelarve tulubaasi vähenemist füüsilise isiku tulumaksu laekumiste vähenemise arvelt, teeb autor ettepanekuid kuidas regioonisse uusi investoreid kaasata, elavdada turismi, motiveerida inimesi vallas elama jääda. Selleks tuleb mitmekesistada Vaivara valla poolt kasutatavat toetusabipaketti, luua koostöövõrgustiku SAga Ida-Virumaa Tööstusalade Arendus ja Eesti Töötukassaga, tagada parimat infoliiklust KOVi ja elanike vahel ning tõsta elanike informeeritust ettevõtlus-, täiendõppe- ja arenguvõimalustest.

Tuginedes teoreetilisele käsitlesele, analüüsitud eksperthinnangu ja ekspertintervjuude tulemustele on autor arvamusel, et kohalik omavalitsus peab arengukava prioriteete ümber mõtestama ja tutvuma teiste investeerimisvõimalustena elanike elukvaliteedi jätkuvaks parandamiseks. Uute arengusuundade kasutusele võtmine on vajalik abinõu, et tagada uute investeeringute kaasamist väheneva tulubaasi korral ja tõsta kodanike aktiivsust uute algatuslike ideede elluviimiseks.

SUMMARY

POSSIBILITIES OF THE FURTHER DEVELOPMENT OF A MONOFUNCTIONAL ECOLOGICALLY AFFECTED PARISH USING THE EXAMPLE OF VAIVARA

The development of municipalities located in the oil shale formation places is significantly affected by the environmental tax paid for the use of their natural resources. These municipalities suffer from exhaustion of their land and water resources and have numerous environmental problems; however, they take it as a matter of course. The development of similar areas around the world shows that despite the implementation of extensional industrial programs, improving the quality of life will remain a priority. Therefore, a local municipality has to start planning the alternative ways of their development which should take into account the environmental sustainability and possible changes related to the reduction of the environmental tax income.

The purpose of this thesis is to find out which activities of the current development plan of Vaivara parish can be postponed in case of reduced oil shale production and to suggest the alternatives to the current development trends of Vaivara parish if the oil shale production decreases.

In order to achieve the objective of the thesis, the author set six tasks. The first, theoretical part of the thesis reflects the first three tasks. To fulfill the first task, which involves the research of the theoretical aspects of the environmental impacts, the author studied the nature of environmental taxes and their impact on a human wellbeing based on the Diener & Suh and Headey & Wearing's theoretical approaches. The international OECD indicators of wellbeing were used in the thesis. The author used two indices as the key indicators of the local municipality capability: a capacity index and a sustainability index. Based on the above stated indices, the author concluded that the specifics of the municipality development largely depends on its environment. This, in its turn, affects the revenues of the local government and its residents.

The second task was to bring out the theoretical approach of both economic policy and environmental taxation, in order to interlink them and create a theoretical background

aimed to study their influence on the development of Vaivara parish, which was taken as a basis for the empirical part. In addition, a Pareto efficient allocation of resources was used as a basis to bring out how the natural resources influence the humans' wellbeing. Vaivara parish was handled as a monofunctional settlement, where a monopolist-company plays a significant role in the development of the municipality. The theory of a monofunctional settlement was used in order to highlight the risks of the municipality's monoprofile and interlink them with the environmentally harmful industry.

The third task consisted in introducing the principles of the local municipality development plan in order to find out the statutory duties of the local municipality in case of implementing long-term and short-term development activities. Rivo Noorkõiv's written recommendations on how to make up a development plan were used as a basis for the empirical part.

In the second, empirical part of the thesis, the author presents and analyzes the budgets of Vaivara parish in 2011-2015. Based on the analysis conducted, the author concludes that the money received from the environmental tax has a great impact on the municipality's total revenue base, thus contributes greatly to its development and realization of investment plans. The purpose of the fourth task was to introduce the principles of Vaivara parish budget formation having in mind the current situation, in order to underline the role of environmental taxes in formation of the revenue base of Vaivara parish.

While accomplishing the fifth task of the thesis, the author made an empirical study to find out which Vaivara development activities are the most important. The method of priority order was used to make the proposals for Vaivara parish alternative development trends in the assumption that the proportion of the oil shale industry in the energy sector will significantly decrease in the future. The proposals for alternative development trends were made based on the results of an expert survey and expert interviews, also assuming the theory.

Another research method used in the thesis is a qualitative research or expert interviews. The case study approach helps to analyze critically the existing experience of other mono-functional municipalities and find out what main problems appeared caused by

the closure of the monopolist company and how the municipalities coped with the subsequent problems. The authorities of such places as Tootsi parish, towns of Kiviõli and Võhma were interviewed.

Based on the theoretical approach and the empirical study, it can be stated that the reduction of the oil shale production will significantly affect the pace of the mono-functional municipality development, reducing financial resources obtained from the environmental taxes. The decrease in production volume will cause a lower demand of the labor force, which will lead to the reduction of the municipal budget revenue base due to the decrease of personal income tax revenues. In order to prevent such a situation, the author made several actual proposals for the development of under-prioritized fields such as tourism, entrepreneurship, and social sector. The proposals include attraction of investors, diversification of the grant assistance programs, creating a better network with such organizations as Ida-Viru Industrial Areas Development Organization and the Estonian Unemployment Insurance Fund, ensuring a better information exchange between a local municipality and its residents. All this could help to raise public awareness and stimulate investors to come to the region.

Based on the theoretical approaches and on the study conducted, the author has come to the conclusion that implementation of new development trends in Vaivara parish is a necessary measure to ensure the involvement of new investments in case of declining revenue base. The local municipality should sort out the priorities set in the development plan and learn more about other investment opportunities in order to continuously improve the quality of life and wellbeing of its residents.

KIRJANDUS

Dodge, Rachel; Daly, Annette; Huyton, Jan; Sanders, Lalage 2012. The challenge of defining wellbeing. *International Journal of Wellbeing* 2(3), 222-235. Available at https://internationaljournalofwellbeing.org/index.php/ijow/article/viewFile/89/238?origin=publication_detail, accessed May 15, 2017.

Ernits, Raigo 1999. Production systems in Estonian mono-functional settlements: the institutional approach. *Pärnu. 5th Nordic-Baltic Conference in Regional Science, Global-local Interplay in the Baltic Sea Region*. Available at <http://www.geo.ut.ee/nbc/paper/ernits.htm>, accessed June 16, 2017.

Eamets, Raul; Kaasa, Anneli; Kaldaru, Helje; Parts, Eve; Trasberg, Viktor 2005. *Sissejuhatus majandusteooriasse*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Ekins, Paul 1999. European environmental taxes and charges: recent experience, issues and trends. *Ecological Economics* 31: 39–62. Available at <http://directory.umm.ac.id/Data%20Elmu/jurnal/E/Ecological%20Economics/Vol31.Issue1.Oct1999/943.pdf>, accessed May 1, 2017.

Grüner, Eda; Salu, Kersti; Oras, Kaia; Nõmmann, Tea 2008. Keskkonnamaksud - Keskkonnakaitse majanduslikud meetmed. *Eesti Statistika Kvartalikiri* 3. Tallinn: Statistikaamet. <https://www.stat.ee/dokumendid/37727> (viimati vaadatud 21.04.2017)

Haljaste, Karin-Liis; Keskpaik, Aado; Noorkõik, Rivo; Pirso, Andrus; Sepp, Veiko 2007. *Arengukaval põhinev kohaliku omavalitsuse arendustegevus*. Tallinn: EV Siseministeerium.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko; Sajavaara, Paula 2010. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.

Kaiv, Grete 2015. KOVide võimekuse ja elujõulisuse indeksite seosed KOVi elu-ja ettevõtluskeskkonna hinnangutega 2012.a. maaettevõtlusuuringus. Tartu.

Kalle, Eedo 2005. *Eksperthinnangute meetodi kasutamisest tootlikkuse kasvu juhtimisel*. Tallinn: Tallina Tehnikaülikool.

http://www.mattimar.ee/publikatsioonid/ettevottemajandus/2005/05_Kalle.pdf (viimati vaadatud 01.04.2017)

Kuzmenko, Leonid; Soldak, Mihhail 2010. Monofunctional cities: problems, support provision and development. *Економічний вісник Донбасу № 4 (22)*. Available at <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/24002/11Kuzmenko.pdf?sequence=1>, accessed February 16, 2017.

Kõrreveski, Karolin 2011. Heaolu ja elukvaliteedi mõõtmisest OECD näitajate põhjal. *Heaolu ja Elukvaliteet. Eesti Statistika Kvartalikiri 4/11*. Tallinn: Statistikaamet. <file:///Z:/Downloads/III%20Heaolu%20ja%20elukvaliteedi%20m%C3%B5%C3%B5tmisest%20OECD%20n%C3%A4itajate%20p%C3%B5hjal.pdf> (viimati vaadatud 15.10.2016)

Launceston Public Spaces and Public Life. 2011. *A monofunctional city*. Denmark: Gehl Architects. Available at <https://yourvoiceyourlaunceston.com.au/public.../download>, accessed March 17, 2017.

Mereste, Uno 2013. *Majandusleksikon II*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.

Noorkõiv, Rivo; Ristmäe, Kaja 2014. *Kohaliku omavalitsuse üksuste võimekuse indeks 2013*. Tartu: Siseministeerium. https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Uuringud/Kohalikud_omavalitsused/2014_kov_voimekuse_indeks_loppversioon.pdf (viimati vaadatud 08.04.2016).

Ohliger, Tina 2015. *Keskkonnapoliitika üldpõhimõtted ja alusraamistik*. Euroopa Liidu teemalised teabelehed. Euroopa Parlamendi veebileht. http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/et/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.4.1.html (viimati vaadatud 25.02.2017)

Raudjärv, Mati 2000. *Majanduspoliitika alused. 3., täiendatud väljaanne*. Tallinn: Mattimar OÜ.

Steiner, Michael 1999. Institutional Change in Old Industrial Areas - Lessons for Industrial Policy in the Transformation Process. Graz Joanneum Research. Available at http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/konference/08/03_ms.pdf, accessed March 26, 2017.

Stern, David 2003. The Rise and Fall of the Environmental Kuznets Curve. *Rensselaer Working Papers in Economics*. Available at <http://www.economics.rpi.edu/workingpapers/rpi0302.pdf>, accessed April 26, 2017.

Stiglitz, E. Joseph 1995. *Ühiskondliku sektori ökonoomika*. Tallinn: Eesti haldusjuhtimise Instituut. Tallinn: Külim kirjastus.

Allikad

Estonian oil shale mining and oil production: macroeconomic impacts study. 2014. Ernst & Young Baltic AS. Available at http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/6/64/EY. Estonian oil shale mining and oil production macroeconomic impacts study.pdf, accessed March 18, 2017.

Keskkonnaagentuuri materjalid. Keskkonnakaitse majandushoovad ja keskkonnakaitsemeetmete rahastamine. 2006. Tallinn. http://www.keskkonnainfo.ee/failid/ky/keskkonnakaitsemeetmete_rahastamine.pdf (viimati vaadatud 17.03.2017)

Keskkonnaministeeriumi veebileht. Keskkonnatasude raamkava aastateks 2016-2025. www.envir.ee/sites/default/.../raamkava_07112014_final.pdf (viimati vaadatud 18.03.2017)

Rahandusministeeriumi koduleht. Kohalike omavalitsuste eelarvearuanded. <http://www.fin.ee/finantsulevaated#KOVK> (viimati vaadatud 18.03.2017)

Rell, Mari; Kupts, Miko; Kralik, Silja 2014. *Keskkonnatasude seaduse muutmise seaduse mõju analüüs*. Tallinn: SA Poliitikauuringute keskus Praxis. <http://mottehommik.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/09/keskkonnatasude-mojuanaluuksi-aruanne.pdf> (viimati vaadatud 11.01.2017)

Vaivara valla arengukavad 2013-2017 ja 2015-2020.

<http://www.vaivara.ee/est/vallajuhtimine/arengukavad/> (viimati vaadatud 01.04.2017)

Vaivara valla eelarved. Vaivara valla koduleht. <http://www.vaivara.ee/eelarve-2012> (viimati vaadatud 12.03.2017).

Vaivara valla investeringute kava 2016+. 2015 Vaivara vald.

https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4071/0201/5021/Lisa_1.pdf (viimati vaadatud 11.12.2017)

Vaivara valla veebileht. www.vaivara.ee (viimati vaadatud 27.03.2017)

Õigusaktid

Keskkonnatasude seadus. RT I 2005, 67, 512

<https://www.riigiteataja.ee/akt/114032011039> (viimati vaadatud 01.05.2017).

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus 1993. RT I, 22.11.2013, 3

<https://www.riigiteataja.ee/akt/122112013003> (viimati vaadatud 22.03.2017).

LISAD

Lisa 1. Vaivara valla 2011.-2015. aastate eelarvete tulud ja kulud, eurot

Aasta	2011	2012	2013	2014	2015
Põhitegevuse tulud kokku	2 792 299	2 949 123	3 424 243	3 292 459	3 367 623
Sihtotstarbelised toetused jooksvateks kuludeks	72 8812	85 524	52 079,84	55 863	46 485
Tasandusfond	230 966	0	466 415	507467	247 958
Toetusfond	0	247 884	0	0	346 337
Üleriigilise tähtsusega maardlate kaevandamisõigus	607 526	584 695	582 334	634336	593 828
Laekumine vee erikasutusest	912 480	982 258	1 048 612	1039050	1 014 423
Saastetasud ja keskkonnale tekitatud kahjude hüvitus	165	1 111	66	841	761
Tulud põlevkivitööstuse tegevusest, kokku	1 520 171	1 568 064	1 631 012	1674227	1 609 012
Põlevkivitööstuse tegevusest saadava tulud eelarve kogutulust	54 %	53 %	48 %	51 %	48 %
<i>Kuluartiklid</i>					
Kulud tegevusalade järgi, eurot	2 539 880	2 297 306	2 670 160	2 726 470	2 818 762
Keskkonnakaitse	64 165	69 724	77 532	87 718	103 789
Majandus	384 559	380 129	1 034 456	359 361	512 283
Elamu-ja kommunaalmajandus	402 711	1 112 183	303 150	166 688	152 030
Vabaaeg, kultuur, religioon	283 789	339 555	476 806	344 132	418 569
Haridus	849 623	839 092	934 498	3 588 928	1 205 984
Sotsiaalne kaitse	200 497	228 251	274 998	239118	233 501
Avalik kord ja julgeolek	14 336	48 208	56 978	51 361	52 505
Valitsussektori teenused	340 200	365 876	354 333	311 446	366 264

Andmed: Rahandusministeerium. Majandusaruanded. Autori koostatud.

Lisa 2. Ekspert hinnangute saamiseks Vaivara valla volikogu liikmetele ja ametnikele esitatud ankeet

Lugupeetud Vaivara volikogu liige!	
Viin läbi Vaivara valla arengusuundade uuringut oma lõputöö tarvis. Olen TÜ Narva kolledži üliõpilane.	
Palun teid hinnata Vaivara valla arengukavas märgitud arengutegevuste tähtsust.	
Palun hinnata allolevas tabelis välja toodud tegevused 5-palli süsteemis:	
1 erakordselt tähtis	
2 väga tähtis	
3 tähtis	
4 võrdlemisi tähtis	
5 vähetähtis	
NB! Küsitlus on anonüümne.	
Teie arvamus on minule väga tähtis.	
Arengukavas plaanitud tegevus	Hinnang
Ettevõtlus	
MTÜ Virumaa Tööstuspark edasine arendus ja turundustegevus	
Turism	
Vaivara Sinimägede muuseumi laiendamine ja teenuste arendamine	
Rahvusvahelise pankranniku matkaraja E9 Vaivara lõigu rekonstrueerimine ja kontseptsiooni väljaarendamine	
Ujumis- ja puhkekohtade rajamine Riigiküla karjääris	
Turismikeskuse rajamine Sõtke jõe	
Alusharidus	
Lasteaia laiendus Olgina piirkonnas	
Lasteaia hoone Sinimäel	
Põhiharidus	
Sinimäe kooli hariduskompleksi II etapp (võimla rajamine)	
Huviringide toetamine	
Noortetubade ja/või keskuste käivitamine vallas	
Kultuur, sport ja vaba aeg	
Sinimäe multifunktsionaalse kultuurikeskuse (rahvamaja-raamatukogu-muuseumi hoone) tasuvus-teostatavusanalüüsi koostamine, projekteerimine ja ehitamine	
Staadioni rajamine Sinimäele ja Olginas	
Tervise- ja spordikeskuse ehitamine Olgina piirkonnas	
Mänguväljakute rajamine külades	
Sotsiaalhoolekanne/Sotsiaalne infrastruktuur	

Tavandimaja ja krematooriumi rajamine	
Kalmistute laiendamine/uute rajamine	
Vallamaja välisfassaadi renoveerimine	
Apteekide avamine Olginas, Sinimäel	
Bensiinijaama ehitamine	
Hooldekodu rajamine	
Medpunkti avamine Sinimäel	
Olgina medpunkti ruumide renoveerimine	
Sooja- ja energiamajandus	
Olgina kaugküttevõrgu rekonstrueerimine	
Sinimäe kaugkütte üleviimine hakkepuidule	
Sinimäe kaugküttevõrgu rekonstrueerimine	
Ühisveevärk ja kanalisatsioon	
Soldina küla vee- ja kanalisatsioonivõrgu rekonstrueerimine ja ehitus	
Narva-Olgina veetrassi rajamine	
Olgina-Narva kanalisatsioonitrassi rajamine	
Teed, transport ja side	
Vaivara külas mitmetasandilise raudteeületuskoha taastamine	
Kergliiklusteede rajamine (Sillamäe – Narva-Jõesuu kergliiklustee haruga Sinimäele, Sillamäe – Narva-Jõesuu kergliiklustee haruga Sinimäele; Vaivara – Sillamäe kergliiklustee; Asulasiseste kergliiklusteede võrgustiku väljaehitamine Sinimäel, Vaivaras ja Olginas jm)	
Tolmuvabad ja hooldatud teed	
Mustanina-Gorodenko matkatee rajamine	
Olgina/Narva Lennujaama detailplaneerimine, projekteerimine ja ehitus	
Asulate tänavavalgustuse võrkude rekonstrueerimine	
Paadisadama rajamine	
Looduskeskkond	
Nõuetele mittevastava joogiveega kaevude rekonstrueerimine	
Tänan teid!	
Natalja Šlõkova	

Lisa 3. Ametnikele elektroonselt esitatud ekspertintervjuu küsimused

1. Kes on suurim tööandja(d) vallas/asulas? Mis on linnas/vallas muutunud peale suurettevõtte sulgemist/omaniku vahetamist?
2. Kas ettevõtte sulgemine/omaniku vahetus oli seotud töökohtade koondamisega? Kuidas muutus töötute statistika?
3. Kas muudatused suurettevõttes mõjutasid/mõjutavad tänapäeval pendelrännet, tööjõu äravoolu?
4. Milliste probleemidega linn/asula on kokku puutunud peale suurettevõtte sulgemist/omaniku vahetamist? (mõju eelarve tuludele, koormus sotsiaalabile toimele)
5. Kuidas õnnestus uusi investoreid linna/valla arengusse kaasata? Milliseid abimeetmeid pakkus riik?

Tänan teid!

Natalja Šlõkova

Lisa 4. Vaivara valla volikogu liikmete ja ametnike eksperthinnangud

Jrk.nr	Arengukavas plaanitud tegevus	Vastaja 1	Vastaja 2	Vastaja 3	Vastaja 4	Vastaja 5	Vastaja 6	Vastaja 7	Vastaja 8	Vastaja 9	Vastaja 10	Vastaja 11	Vastaja 12	Vastaja 13
	Ettevõtlus													
1	MTÜ Virumaa Tööstuspark edasine arendus ja turundustegevus	3	3	2	3	4	3	2	5	2	3	2	1	2
	Turism													
2	Vaivara Sinimägede muuseumi laiendamine ja teenuste arendamine	1	2	2	3	2	2	3	2	3	2	3	1	3
3	Rahvusvahelise pankranniku matkaraja E9 Vaivara lõigu rekonstrueerimine ja kontseptsiooni väljaarendamine	4	3	2	3	4	2	4	4	3	3	4	2	3
4	Ujumis- ja puhkekohtade rajamine Rügiküla karjääris	4	3	3	5	4	5	4	5	5	4	TEHAKSE	2	2
5	Turismikeskuse rajamine Sõtke jõe	5	3	4	5	5	3	3	1	3	3	4	3	3
	Alusharidus													
6	Lasteaia kiendus Olgina piirkonnas	1	3	2	5	3	3	1	4	2	4	5	3	3
7	Lasteaia hoone Sinimäel	1	1	2	5	2	4	1	4	2	2	TEHAKSE	3	3
	Põhiharidus													
8	Sinimäe kooli hariduskompleksi II etapp (võimla rajamine)	1	1	1	1	2	1	1	1	1	3	TEHAKSE	1	1
9	Huviringide toetamine	2	1	2	2	2	2	2	1	3	3	5	2	2
10	Noortetubade ja/või keskuste käivitamine vallas	2	2	2	3	2	2	1	4	4	3	4	2	2
	Kultuur, sport ja vaba aeg													
11	Sinimäe multifunktsionaalse kultuurikeskuse (rahvamaja-raamatukogu-muuseumi hoone) tasuvus-teostatavusanalüüsi koostamine, projekteerimine ja ehitamine	3	5	2	3	4	2	1	3	5	3	3	3	3
12	Staadioni rajamine Sinimäele ja Olginas	3	1	3	2	3	3	1	2	3	3	3	2	2
13	Tervise- ja spordikeskuse ehitamine Olgina piirkonnas	3	2	1	3	4	4	1	3	4	3	3	3	3
14	Mänguväljakute rajamine külades	3	1	4	5	3	3	2	2	3	2	4	3	3
	Sotsiaalhoolekande/Sotsiaalne infrastruktuur													
15	Tavandimaja ja krematooriumi rajamine	5	2	3	2	3	5	4	5	3	5	4	4	4
16	Kalmistute laiendamine/uute rajamine	5	2	3	2	4	4	3	5	3	4	4	3	4
17	Vallamaja välisfassaadi renoveerimine	4	1	2	1	1	3	2	3	5	3	3	2	2
18	Apteekide avamine Olginas, Sinimäel	1	5	3	5	3	5	2	4	5	2	4	5	4
19	Bensiniijaama ehitamine	5	5	3	5	5	5	4	5	4	3	4	5	5
20	Hooldekodu rajamine	5	5	5	5	3	1	1	5	5	4	4	5	3
21	Medpunkti avamine Sinimäel	1	2	4	1	1	1	1	5	4	3	4	4	3
	Olgina medpunkti ruumide renoveerimine	1	2	4	3	3	2	2	2	4	3	4	3	3
	Sooja- ja energiamajandus													
22	Olgina kaugküttevõrgu rekonstrueerimine	1	2	3	2	3	2	3	1	2	3	3	3	2
23	Sinimäe kaugkütte üleviimine hakkepuidule	1	2	3	2	5	2	3	2	2	4	3	4	2
24	Sinimäe kaugküttevõrgu rekonstrueerimine	1	2	3	2	3	2	3	1	2	3	3	3	2
	Ühisveevärk ja kanalisatsioon													
25	Soldina küla vee- ja kanalisatsioonivõrgu rekonstrueerimine ja ehitus	2	2	2	2	3	4	4	5	3	3	3	3	3
26	Narva-Olgina veetrassi rajamine	2	-	2	2	5	4	4	3	3	3	5	5	4
27	Olgina-Narva kanalisatsioonitrassi rajamine	1	-	2	2	5	4	5	3	3	4	4	5	4
	Teed, transport ja side													
28	Vaivara külas mitmetasandilise raudteetüetuskoha taastamine	3	3	4	3	3	4	4	1	2	3	3	1	2
29	Kergliiklusteede rajamine (Sillamäe – Narva-Jõesuu kergliiklustee haruga Sinimäele, Sillamäe – Narva-Jõesuu kergliiklustee haruga Sinimäele; Vaivara – Sillamäe kergliiklustee; Asulasiseste kergliiklusteede võrgustiku väljaehitamine Sinimäel, Vaivaras ja Olginas jm)	2	1	1	1	2	1	1	1	2	2	3	2	2
30	Tolmuvabad ja hooetatud teed	4	3	1	2	2	3	2	1	2	2	2	2	3
31	Mustanina-Gorodenko matkatee rajamine	5	3	3	5	4	2	2	5	5	3	4	3	3
32	Olgina/Narva Lennujaama detailplaneerimine, projekteerimine ja ehitus	3	4	3	4	4	3	3	4	3	3	3	2	2
33	Asulate tänavavalgustuse võrkude rekonstrueerimine	1	3	2	3	3	3	3	3	4	3	3	2	2
34	Paadisadama rajamine	3	-	2	-	4	4	4	2	4	3	3	2	2
	Looduskeskkond													
35	Nõuetele mittevastava joogiveega kaevude rekonstrueerimine	1	1	2	1	2	3	3	1	4	4	4	1	2

Lisa 5. Intervjuu Kiviõli linnapeaga

20.04.2017 Kiviõli linnavalitsus

1. Kes on suurim tööandja(d) linnas? Mis on linnas muutunud peale suurettevõtte sulgemist/omaniku vahetamist?

Peamiseks tööandjaks on Kiviõli Keemiatööstus (KKT), kus töötab ligi 600 inimest, neist üle 300 on Kiviõli linna elanikud. Kiviõli kaevandus lõpetas tööd 1987. aastal, millele järgnes tehase sulgemine 1998. aastal. Tehas seisis kuni 2003. aastani. 2003. aastal avati Põhja-Kiviõli karjäär ja tehas taasavati. 2014. aastast kuulub Kiviõli Keemiatööstus täielikult Alexela Gruppi.

Peale tehase sulgemist koondati kõik töötajad ja linnas oli sotsiaalkatastroofile omane olukord. Tänu sellele, et 2002 aastal asutati Töötukassa ning hiljem avati Kiviõli Töötukassa büroo, inimesed said abi sealt.

2. Kas ettevõtte sulgemine/omaniku vahetus oli seotud töökohtade koondamisega? Kuidas muutus töötute statistika?

Jah, kuna ettevõtte suleti, kõik töötajad (tol ajal neid oli üle 1000), olid koondatud. Töötuse määr oli kõige halvem linna ajaloos. Kui tänapäeval Kiviõlis elab ligi 5400 elanikku ja neist 175 on töötu (3,24%), siis peale KKT sulgemist töötus linna oli ligi 17%.

3. Kas muudatused suurettevõttes mõjutasid/mõjutavad tänapäeval pendelrännet, tööjõu äravoolu?

Peale suurettevõtte omanikku vahetamist 2014. aastal, töötajate arv püsib stabiilselt. Struktuursed muudatused pendelrännet ega tööjõu äravoolu ei mõjuta. Vastupidi, mõnikord ei saa kohalikest elanikest vastava kvalifikatsiooniga tööjõudu leida.

4. Milliste probleemidega linn on kokku puutunud peale suurettevõtte sulgemist/omaniku vahetamist?

Kindlasti suurenes koormus sotsiaalabile.

5. Kuidas õnnestus uusi investoreid linna arengusse kaasata? Milliseid abimeetmeid pakkus riik?

Tänu sellele, et 2000-ndate alguses Kiviõli linn tegi tihedat koostööd Ida-Kaukaasia riikidega, nad tõid siia tööjõudu avanevasse metalltööstusettevõttesse, mis töötab ka tänapäeval ja on teiseks suurimaks tööandjaks Kiviõli linnas. Ettevõtte tegevus on suunatud ekspordile, seega ettevõtte areneb üsna stabiilselt, esigi plaanib tööle võtta lisa 150 inimest.

Peamise probleemina miks investorid ei ole huvitatud oma tegevust Kiviõlisse asutama on vananev elanikkond (elanike keskmine vanus on 50-60 aastat), kes ei ole motiveeritud töökoha muuta. Teise probleemina on madal kohalike inimeste ettevõtlusaktiivsus. Paljud noored peale kooli lõpetamist lahkuvad linnast, kolivad Harjumaale. Peaaegu puuduvad mikroettevõtted.

Tänu sellele, et tootmise korraldamine Kiviõlis on palju odavam kui paljudes teistes linnades, Venemaa investorid tunnevad huvi avada siin led-valgustite tootmistehast. Haldusreformi käigus Kiviõli linn ühineb Lügánuse ja Sondaga ning ma näen selles head võimalust arendada infrastruktuuri ja turismi.

Lisa 6. Tootsi vallavanema kirjalikud vastused intervjuu küsimustele

1. Kes on suurim tööandja(d) vallas? Mis on vallas muutunud peale suurettevõtte sulgemist/omaniku vahetamist?

Suurim tööandja Tootsi vallas on Tootsi Vallavalitsus koos allasutustega. 1996. aastani suurimaks ettevõtteks ja tööandjaks oli Tootsi Turvas AS. 2011 aastal ettevõtte koolis Tootsist Pärnusse ja sulges turbabriketitehast ja soojuselektriijaama. Tänapäeval ettevõttes töötab 32 inimest.

2. Kas ettevõtte sulgemine/omaniku vahetus oli seotud töökohtade koondamisega? Kuidas muutus töötute statistika?

AS Tootsi Turvas sulges erinevaid osakondi erineval ajal, töötajad koondati. Ettevõtte restruktureerimine lõppes 2013. aastal, Tootsis jäi töötama vaid katlamaja.

3. Kas muudatused suurettevõttes mõjutasid/mõjutavad tänapäeval pendelrännet, tööjõu äravoolu?

Jah, sellised muudatused mõjutasid ning mõjutavad ka veel tänasel päeval pendelrännet. Tootsi briketitehases töötas 2000 inimest, tänapäeval Tootsis elab ligi 800 elanikku. Paljud kolisid ära peale ettevõtte sulgemist.

4. Milliste probleemidega on vald kokku puutunud peale suurettevõtte sulgemist/omaniku vahetamist?

Füüsilise isiku tulumaksu laekumise vähenemine.

5. Kuidas õnnestus uusi investoreid linna arengusse kaasata? Milliseid abimeetmeid pakkus riik?

Aastast 2002 on ettevõtte omanik VAPO OY. Selleks, et hinnata tootmispindade likviidsust kinnisvara turul, EKA Muinsuskaitse- ja restaureerimise osakond on teinud eksperthinnangu, et hinnata hoonete kandekonstruktsioonid ja tarindid. Praegu objektist tunneb huvi välisinvestor, sest eksperthinnang on näidanud, et hoone tarindid on vähe amortiseerinud ja need saab tootmistegevuseks kasutada. Tänu sellele, et tootmise lõpphinnad Tootsis on Pärnu linnaga võrreldes väiksemad ja meil on palju kasutamata tootmispindu, see soodustab välisinvestorite kaasamist.

Lisa 7. Võhma linnapea kirjalikud vastused intervjuu küsimustele

1. Kes on suurim tööandja(d) linnas? Mis on linnas muutunud peale suurettevõtte sulgemist/omaniku vahetamist?

Suurim tööandja oli Võhmas aastail 1928 - 1996 Võhma Lihakombinaat, mis läks pankrotti. Lihakombinaat andis tööd 600 inimesele. See oli linna elanike jaoks suur löök, sest paljud neist jäid töötuteks. Taastumine on võtnud aega, kuid nüüd on olukord normaliseerunud. Võhmas tegutsevad järgmised ettevõtted: Võhma linna ettevõtluse arengut toetavaks teguriks on soodne asend Kesk-Eestis. Eesti taasiseseisvumise ajaks oli Võhmast kujunenud nn ühe ettevõtte linn. Võhma Lihakombinaat oli asula suurim tööandja kuni 1996. aastani, mil ettevõtte pankrotistus.

Võhmas on valdavalt kuni kümne töötajaga mikroettevõtted. Ettevõtlusvormi järgi on Võhmas ülekaalus osaühingud, järgnevad füüsilisest isikust ettevõtjad ja mittetulundusühingud. 2014. aasta mai seisuga töötab Võhmas 56 osaühingut, kaks aktsiaseltsi, 24 füüsilisest isikust ettevõtjat ja 10 mittetulundusühingut.

Suurimad ettevõtted: AS Võhma ELKO 28 töötajat, tööstusettevõtte AS Largo 11 töötajat, OÜ Prenton 40 töötajat, trükifirma Emerson TEN OÜ- 18 töötajat ja Viljandi TÜ kauplus Konsum - 8 töötajat, OÜ Eesti Valgus 20 töökohta, Võhma Linnavalitsus 72 töökohta. Mitmed inimesed käivad tööl Imavere Saeveskis, Kõidama saeveskis, Viljandis jne.

2. Kas ettevõtte sulgemine/omaniku vahetus oli seotud töökohtade koondamisega? Kuidas muutus töötute statistika?

Jah, oli. 1996 aastal jäid 300 inimest töötuks. Seis inimeste jaoks oli väga keeruline. Toetuste taotlejaid oli väga palju.

3. Kas muudatused suurettevõttes mõjutasid/mõjutavad tänapäeval pendelrännet, tööjõu äravoolu?

Esialgu oli töötuid palju. Nüüd on töötute arv stabiilselt 27-28. Pigem on töötud need, kes ei leia endale sobivat töökohta või ei tahagi leida. Viimased omavalitsuse korraldatud konkursid erinevatele ametikohtadele näitavad seda, et meil on haritud tööjõu puudus. Tänapäeval elu on stabiliseerunud.

4. Milliste probleemidega on linn kokku puutunud peale suurettevõtte sulgemist/omaniku vahetamist?

Linn oli see, kes omandas mitmed kombinaadi varad: kommunaalettevõtte AS ELKO hoone, kaarhallihoone, lasteaiahoone jne. Loomulikult oli esimene aasta väga palju toimetulekutoetuse saajaid, nüüd on see arv langenud tunduvalt. Toetuse soovijaid on 10-11 ringis. Kombinaat ei mõjuta enam tänapäeva elu linnas. Küll maksab linn veel sel aastal viimased EBRD laenu, mis võeti pankroti aastatel katlamaja renoveerimiseks. See koormus jäi linna eelarvele 20 aastaks. Riik kustutas osaliselt EBRD laenu, kuid intresside viimane makse on november 2017.

5. Kuidas õnnestus uusi investoreid linna arengusse kaasata? Milliseid abimeetmeid pakkus riik?

Riik ei pakkunud erilisi abimeetmeid, küll on linna juhtkond ise taotlenud toetusrahasid investeeringuteks erinevatest fondidest infrastruktuuride korrastamiseks, et ettevõtjal oleks soodne siin tegutseda. Kõik ettevõtted, kes on tekkinud on eraomanike enda initsiatiivil. Kohaliku omavalitsus pakub ettevõtjatele kiiret asjaajamist ja toetab igati ettevõtluse arengut linnas.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Natalja Šlõkova,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Keskkonnariskiga monofunktsionaalse kohaliku omavalitsuse arengusuunad Vaivara Valla näitel“,

mille juhendaja on Maret Vihman ja kaasjuhendaja Jelena Rootamm-Valter, PhD

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Narvas, **17.05.2017**